

(Practical Knowledge) อันจะทำให้เกิดปัญญาในการปฏิบัติ การสอนจึงไม่ใช่เรื่องของเทคนิคหรือทักษะที่จะนำมาสอนในลักษณะของสูตรสำเร็จ การจัดกระบวนการเรียนรู้จากฐานวัฒนธรรมอันหลากหลายและการรู้จักตนเองจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้และเลือกสรรความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในวิถีชีวิตของตนเอง

หน่วยการเรียนรู้

หน่วยที่ 1 แนวคิดและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดปัญญาในการปฏิบัติ

หน่วยที่ 2 ศึกษาองค์ประกอบของการสอนใน 4 มิติ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับสาระ

การวางแผนและออกแบบการสอน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน การจัดการเรียนการสอน

หน่วยที่ 3 นวัตกรรมการออกแบบการจัดการเรียนรู้ (Learning Design Innovations)

หน่วยที่ 4 ฝึกปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดปัญญาในการปฏิบัติ

ศษ 322 การจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกสาธารณะ 3(2-2)

ED 322 Public Concern-Based Learning

การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้ที่จะเข้าสู่วิชาชีพครูมีจิตสำนึกเชิงนิเวศน์

มองเห็นความเชื่อมโยงระหว่าง ธรรมชาติ มนุษย์และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสร้างการตระหนักรู้ว่า

โลก คือ บ้าน มนุษย์ต้องอยู่กับธรรมชาติอย่างเอื้ออาทรและอยู่กับคนอื่น ๆ อย่างพึงพาอาศัยกัน

ไม่ใช่แยกตัวหรือต่างคนต่างอยู่ นอกจากนี้จะต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีความรู้เท่าทัน

กระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งแผ่ขยายแนวคิดของเศรษฐกิจการค้าเสรี และความก้าวหน้าทางด้าน

เทคโนโลยีมาพร้อม ๆ กับการครอบงำวัฒนธรรมการเรียนรู้ และการสร้างความรู้ที่นำไปสู่

การทำลายทรัพยากร การอ้างสิทธิเหนือความรู้ในรูปของสิทธิบัตร การเอาเปรียบในเชิงการค้า

และการกีดกันคนจำนวนมากออกไปจากการมีส่วนร่วมในประโยชน์สาธารณะ

หน่วยการเรียนรู้

หน่วยที่ 1 การจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกการคุ้มครองและดูแลรักษาระบบนิเวศน์

หน่วยที่ 2 การจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างพลังในการปกป้องสิทธิประโยชน์ของชุมชนและ

สังคมและการสร้างความกล้าหาญทางจริยธรรม

หน่วยที่ 3 การจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนและสังคม

ศษ 323 จิตวิทยาสำหรับครู 3(2-2)

ED 323 Psychology for Teachers

ศึกษานานคิดและองค์ความรู้ทางจิตวิทยาการศึกษา ซึ่งให้ความสำคัญกับระบบ

การพัฒนาทางสมองและพัฒนาการเรียนรู้ในระดับวัยต่าง ๆ ทฤษฎี และหลักการเรียนรู้ ทักษะ

กระบวนการคิด การสร้างแรงจูงใจ สุขภาพจิต เชาวนปัญญา ความถนัด เชาวนอารมณ์ บุคลิกภาพ

และการปรับตัว โดยมุ่งให้ผู้เรียนวิพากษ์องค์ความรู้ดังกล่าวก่อนนำมาปรับใช้เพื่อสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ โดยให้มีการฝึกปฏิบัติจากกรณีศึกษา

หน่วยการเรียนรู้

หน่วยที่ 1 ศึกษาและวิพากษ์ทฤษฎีทางจิตวิทยาการศึกษาและ พัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน

หน่วยที่ 2 เลือกสรรความรู้เพื่อนำมาปรับใช้ในบริบทสังคมไทย

หน่วยที่ 3 นำความรู้ที่เลือกสรรแล้วมาฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง

ศษ 324 การศึกษาสำหรับผู้มีความต้องการพิเศษ 3(2-2)

ED 324 Education for Special Need Students

ศึกษาลักษณะทางกายและจิต รวมทั้งปัญหาและความต้องการของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย ทางใจ ทางสติปัญญา มีความบกพร่องช้าซ้อน เด็กสมาธิสั้น เด็กออทิสติก เด็กที่มีปัญหาในการเรียนรู้ เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมและเด็กที่มีความสามารถพิเศษ โดยการสังเกต การวินิจฉัย การให้ความช่วยเหลือเบื้องต้น รวมถึงการปรับหลักสูตร วิธีสอนและวิธีประเมินผลการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ของผู้เรียน

หน่วยการเรียนรู้

หน่วยที่ 1 องค์ความรู้สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

หน่วยที่ 2 การวินิจฉัยปัญหา ความต้องการ และการสร้างระบบสนับสนุนเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

หน่วยที่ 3 การจัดกระบวนการเรียนรู้สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

ศษ 425 การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน 3(2-2)

ED 425 Research for Learning and Teaching Development

ศึกษาวิธีวิทยาของการวิจัยที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์ความรู้ที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติและนำมาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ โดยมุ่งให้ผู้เรียนเกิดการตระหนักรู้ว่าการวิจัยไม่ใช่เรื่องทางเทคนิค แต่เป็นวิถีชีวิต เป็นความรู้ที่จะต้องเชื่อมโยงกับบริบทและชีวิต อันจะทำให้ครูเป็นผู้สร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเองไม่ใช่เพียงส่งผ่านความรู้ไปยังผู้เรียน

หน่วยการเรียนรู้

หน่วยที่ 1 วิธีวิทยาในการสร้างความรู้จากชั้นเรียนและชุมชน

หน่วยที่ 2 การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนและชุมชน

หน่วยที่ 3 ฝึกปฏิบัติการสร้างความรู้จากชั้นเรียนและชุมชน

ศษ 426 การบริหารและการจัดการการศึกษา

3(2-2)

ED 426 Educational Administration and Management

การบริหารและการจัดการบนฐานคิดของการเคารพและการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเพื่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้และสุขภาวะในสถานศึกษา การจัดองค์กรแบบแนวราบ การสร้างกระบวนการบริหารและการจัดการแบบมีส่วนร่วม การบริหารจัดการให้สถานศึกษาเป็นพื้นที่ที่ปราศจากความรุนแรงทั้งความรุนแรงทางกายและความรุนแรงที่แฝงเร้น รวมทั้งการสร้างระบบประกันคุณภาพการศึกษา

หน่วยการเรียนรู้

หน่วยที่ 1 การบริหารและการจัดการเพื่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้

หน่วยที่ 2 การบริหารและการจัดการเพื่อให้เกิดสุขภาวะในโรงเรียน

หน่วยที่ 3 การสร้างระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

ศษ 427 การแนะแนวเพื่อสร้างคุณค่าแห่งตน

3(2-2)

ED 427 Guidance for Self – Esteem

ศึกษาหลักการแนะแนวซึ่งวางอยู่บนฐานคิดที่ว่า ผู้เรียนมีตัวตน (Self) ที่มีความหลากหลาย มีความหวัง ความใฝ่ฝัน ความกลัว ความเข้มแข็ง ความอ่อนโยน ความอดทน ความสนใจ พลังชีวิต จริยธรรม ซึ่งสะท้อนลักษณะเฉพาะของบุคคล การได้รู้จักตัวตนของผู้เรียนและการเข้าใจกับสถานการณ์หรือบริบทอย่างลึกซึ้ง จะช่วยเป็นแนวทางในการแนะแนวเพื่อสร้างการเห็นคุณค่าในตัวตน นอกจากนี้ผู้เป็นครูจะต้องไม่แยกภารกิจของการแนะแนวออกจากภารกิจประจำ ครูจะต้องมองการแนะแนวเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตการเป็นครู โดยครูทุกคนจะต้องทำหน้าที่เป็นครูแนะแนวให้กับศิษย์

หน่วยการเรียนรู้

หน่วยที่ 1 หลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาการตระหนักรู้คุณค่าในตัวตน

หน่วยที่ 2 ฝึกปฏิบัติการแนะแนวเพื่อสร้างการตระหนักในคุณค่าของตัวตน

ศษ 428 สารสนเทศและเทคโนโลยีเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์การเรียนรู้ 3(1-4)

ED 428 Information and Technology for Interactive Learning

การนำระบบสารสนเทศและเทคโนโลยีมาใช้ในการสร้างปฏิสัมพันธ์การเรียนรู้ รวมทั้งการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนสามารถสร้างระบบสารสนเทศโดยใช้ฐานความรู้ที่ชุมชนมีอยู่ ให้รู้จักการเลือกสรรความรู้และข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่างๆ รู้จักการสร้างสื่อการเรียนการสอน และฝึกปฏิบัติ การพัฒนานวัตกรรมทางด้านสารสนเทศและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

หน่วยการเรียนรู้

หน่วยที่ 1 สารสนเทศและเทคโนโลยีกับการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้

หน่วยที่ 2 ฝึกปฏิบัติการพัฒนานวัตกรรม การสร้างระบบสารสนเทศและการนำ

เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ในชั้นเรียน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มวิชาการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน

ศษ 331 วิธีวิทยาในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 3(2-2)

ED 331 Methodology for School – Based Curriculum Development

ศึกษานวัตกรรม กระบวนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน และสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมและสังคม โดยทำความเข้าใจจุดแข็งและจุดอ่อนของฐานคิด กระบวนการสร้างและสวาระของหลักสูตรแกนกลาง เพื่อให้สามารถพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้มีคุณภาพระหว่างเป้าหมายของหลักสูตรแกนกลางกับความต้องการของชุมชน

หน่วยการเรียนรู้

หน่วยที่ 1 ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการสร้างและสวาระเกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลาง

หน่วยที่ 2 ฐานคิดและวิธีวิทยาในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตร

2. การพัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการ

3. การพัฒนาหลักสูตรจากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น

หน่วยที่ 3 กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างหลักสูตรให้สนองต่อความต้องการของชุมชน

ศษ 433 ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ 3(2-2)

ED 433 Strategies for Knowledge Management

ศึกษานัยสำคัญของสังคมที่มามีความรู้เป็นพื้นฐาน (Knowledge – Based Society)

การเชื่อมโยงความรู้กับการปฏิบัติและการดำรงชีวิต การตัดสินใจ โดยอาศัยฐานความรู้และภูมิปัญญา การจัดระบบความรู้ การบริหารจัดการความรู้ และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต รวมทั้งการกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการความรู้

หน่วยการเรียนรู้

หน่วยที่ 1 การสร้างความรู้จากประสบการณ์และการปฏิบัติ

หน่วยที่ 2 การบริหารจัดการให้มีการนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติ

หน่วยที่ 3 การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

ศษ 434 การประเมินการเรียนรู้

3(2-2)

ED 434 Learning Assessment

ศึกษาวิวัฒนาการ แนวคิด และทฤษฎีในการประเมินการเรียนรู้ การพัฒนา ตรวจสอบคุณภาพ เครื่องมือและแปลผลการประเมินการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนมีการอภิปรายแลกเปลี่ยนแนวความคิด ความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า ตลอดจนการฝึกปฏิบัติรายงานการค้นคว้าอิสระในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับรายวิชาตามความสนใจเป็นรายบุคคล

หน่วยการเรียนรู้

หน่วยที่ 1 วิวัฒนาการ ความเชื่อ แนวคิดและทฤษฎีในการประเมินการเรียนรู้

หน่วยที่ 2 การพัฒนา ตรวจสอบและแปลผลเครื่องมือการประเมินการเรียนรู้

หน่วยที่ 3 กระบวนการค้นคว้าใหม่ในการประเมินการเรียนรู้

ศษ 435 การประเมินเพื่อเสริมสร้างพลัง

3(2-2)

ED 435 Empowerment Evaluation

การประเมินเพื่อเสริมสร้างพลังจะต้องเริ่มต้นจากฐานคิดที่ว่ามนุษย์มีศักยภาพในหลายมิติ การประเมินจึงไม่ต้องแยกส่วน และอยู่บนฐานของความเข้าใจในตัวผู้เรียนอย่างรอบด้าน รวมทั้งกระบวนการประเมินจะต้องให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมที่หลากหลาย และเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้อง (Stakeholders) เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมิน

หน่วยการเรียนรู้

หน่วยที่ 1 ฐานคิดและแนวคิดของการประเมินเพื่อเสริมสร้างพลัง

หน่วยที่ 2 กระบวนการประเมินและการฝึกปฏิบัติ

กลุ่มที่ 4 กลุ่มวิชาว่าด้วยความเป็นครู

ศษ 341 จิตสำนึกและจริยธรรมทางสังคม

3(1-4)

ED 341 Social Consciousness and Ethics

สร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้ที่เข้าสู่วิชาชีพครูเข้าถึงจริยธรรมในความหมายกว้าง ซึ่งรวมถึงการมีความรู้สึกไว (Sensitivity) ต่อความยุติธรรม การเอาใจเขามาใส่ใจเรา การละเมียดคิดพิจารณาของความเป็นมนุษย์ มีวิจารณญาณ มีความกล้าหาญทางจริยธรรม (Moral Courage) รวมทั้งการมีญาณทัศนะและเข้าถึงสาระของการศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการที่ช่วยให้มนุษย์เข้าถึงธรรมชาติและสังคม รู้เท่าทันการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ (Public Mind) กระทำผ่านการศึกษากฎมโนธรรมจากนักคิดร่วมสมัย จากศาสตร์ที่หลากหลาย รวมถึงภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน นอกจากนี้ครูจะต้องสามารถเป็นผู้นำในการจัดการศึกษา และกระบวนการเรียนรู้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดจิตสำนึกสาธารณะและเข้าถึงแก่นแท้ของการศึกษาได้

หน่วยการเรียนรู้

หน่วยที่ 1 ครูในฐานะเป็นเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ (Teachers as Learners and Facilitators)

หน่วยที่ 2 การสร้างจิตสำนึกและการเข้าถึงจริยธรรมในความหมายกว้างโดยศึกษาภูมิปัญญาของนักคิด และปราชญ์ชาวบ้านที่หลากหลาย

หน่วยที่ 3 การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้บุคคลมีวิจารณญาณ มีความกล้าหาญทางจริยธรรม รักษาความเป็นธรรม และไม่เอาเปรียบผู้อื่น

ศษ 443 การต่อรองกับวัฒนธรรมการบริโภค 3(2-2)

ED 443 Negotiating Consumer Culture

ศึกษาการก่อรูปของวัฒนธรรมการบริโภคในระบบทุนนิยม ระบบสัญลักษณ์ที่ส่งผ่านทางสื่อในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในรูปของการโฆษณาสินค้าโดยตรง และในรูปแบบที่แฝงเร้นทางการบันเทิง งานด้านวิชาการหรือธุรกิจ รวมทั้งผลกระทบของวัฒนธรรมการบริโภคต่อฐานคิดและการดำรงชีวิตของคนในสังคม การทำให้ครูสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนบริโภคอย่างรู้เท่าทัน

หน่วยการเรียนรู้

หน่วยที่ 1 องค์ความรู้ในเรื่องวัฒนธรรมการบริโภคและผลของวัฒนธรรมการบริโภคต่อการดำรงชีวิต

หน่วยที่ 2 การบริโภคอย่างรู้เท่าทันและการสร้างวัฒนธรรมใหม่ในการบริโภค

หน่วยที่ 3 การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนบริโภคโดยใช้ปัญญา

กลุ่มที่ 5 กลุ่มวิชาเลือกวิชาชีพครู

ศษ 351 ภาษาไทยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ 3(1-4)

ED 351 Thai Language for Learning Development

ศึกษาและพัฒนาการใช้ภาษาไทยเพื่อการเรียนรู้ การศึกษาและพัฒนาภาษาไทยที่สัมพันธ์กับการศึกษาค้นคว้า การอ่าน การคิด การสรุปสาระการบันทึก การเขียน และการอภิปราย โดยเน้นการศึกษาและพัฒนาผ่านกระบวนการเรียนรู้บนฐานคิดที่สอดคล้องกับวิชาชีพครูที่ต้องเรียนรู้พัฒนาและถ่ายทอดความรู้ความคิด

หน่วยการเรียนรู้

หน่วยที่ 1 ภาษาไทยเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้

หน่วยที่ 2 ประสิทธิภาพในการใช้ภาษาไทย

หน่วยที่ 3 ภาษาไทยเพื่อพัฒนาวิชาชีพครู

ศษ 352 ภาษาอังกฤษเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ 3(1-4)

ED 352 English Language for Learning Development

ศึกษาและพัฒนาการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการเรียนรู้ การศึกษาและพัฒนาภาษาอังกฤษที่เป็นประโยชน์กับการศึกษาค้นคว้า การอ่าน การคิด การสรุปสาระ การบันทึก การเขียน และการอภิปราย โดยเน้นการศึกษาและพัฒนาผ่านกระบวนการเรียนรู้บนฐานคิดที่สอดคล้องกับวิชาชีพครูที่ต้องเรียนรู้ พัฒนาและถ่ายทอดความรู้ความคิด

หน่วยการเรียนรู้

หน่วยที่ 1 ภาษาอังกฤษเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้

หน่วยที่ 2 ประสิทธิภาพในการใช้ภาษาอังกฤษ

หน่วยที่ 3 ภาษาอังกฤษเพื่อพัฒนาวิชาชีพครู

ศษ 353 เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสารศึกษา 3(1-4)

ED 353 Information and Communication Technology for Education

ศึกษา ฝึกปฏิบัติ และพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสารศึกษา (ITC Ed.) เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้และพัฒนาสื่อการเรียนรู้ สำหรับการศึกษาในสังคมร่วมสมัย เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนรู้และพัฒนาความรู้ด้วยตัวตนของผู้เรียนเอง เป็นการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Virtual Classroom) เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ในปัจจุบัน

หน่วยการเรียนรู้

หน่วยที่ 1 เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

หน่วยที่ 2 ห้องเรียนเสมือนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

หน่วยที่ 3 การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

ศษ 454 การวิจัยเพื่อพัฒนาการศึกษา 2(1-2)

ED 454 Research for Educational Development

ศึกษา ค้นคว้า แนวคิด กระบวนการ และการพัฒนาการวิจัย เพื่อการพัฒนาองค์ความรู้ (Body of Knowledge) และกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) พัฒนาการค้นคว้าวิจัยเพื่อเป็นฐานการพัฒนาศักยภาพของผู้สอนและผู้เรียน ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ที่มีพลวัตและพัฒนาตลอดเวลาให้ผสานสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงและการปรับเปลี่ยนความรู้อยู่ตลอดเวลา เพื่อให้การวิจัยเป็นเครื่องมือและกลไกในการพัฒนาการเรียนรู้ในสังคม

หน่วยการเรียนรู้

หน่วยที่ 1 แนวคิด กระบวนการ และการพัฒนาการวิจัย

หน่วยที่ 2 การวิจัยเพื่อการพัฒนาองค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้

หน่วยที่ 3 การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ในสังคม

ศษ 455 การประกันคุณภาพการศึกษา

2(1-2)

ED 455 Quality Assurance in Education

ศึกษาค้นคว้าและพัฒนาแนวคิดทางด้านการประกันคุณภาพการศึกษابนฐานคิดเพื่อการปฏิรูปการศึกษา การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนาระบบการเรียนรู้ การพัฒนาระบบ และกลไกทางการศึกษา โดยมุ่งเน้นการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อการพัฒนา (Quality Assurance for Development)

หน่วยการเรียนรู้

หน่วยที่ 1 หลักการและแนวคิดทางด้านการประกันคุณภาพการศึกษา

หน่วยที่ 2 การประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนาระบบการเรียนรู้ การพัฒนาระบบและกลไกทางการศึกษา

การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา

ศษ 561 การปฏิบัติการสอนและฝึกประสบการณ์

9(0-18)*

ED 561 Internship in Education

การจัดให้นิสิตไปฝึกปฏิบัติงานในสถานศึกษาเป็นเวลา 1 ปี ภายใต้การนิเทศร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒกับสถานศึกษา โดยเน้นการปฏิบัติงานในหน้าที่ครู ได้แก่

1. ปฏิบัติการสอนในชั้นเรียน
2. การวิจัยในชั้นเรียน
3. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
4. งานกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
5. งานบริการของโรงเรียน
6. ศึกษาและบริการชุมชน
7. งานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

(*เป็นจำนวนหน่วยกิตในหมวดวิชาชีพครู 9 หน่วยกิต และในหมวดวิชาเอก 3 หน่วยกิต)

ความหมายของเลขรหัสวิชา

รหัสรายวิชา

ศษ = วิชาชีพครูทางการศึกษา

ED = Education

รหัสตัวเลข

เลขตัวที่หนึ่ง	=	ชั้นปีที่เปิดสอน
เลขตัวที่สอง	=	กลุ่มวิชา
เลขตัวที่สาม	=	ลำดับวิชาในแต่ละกลุ่มวิชา

รหัสเลขตัวที่สอง

1	=	กลุ่มวิชากระบวนการทัศน์ทางการศึกษา
2	=	กลุ่มวิชาการเรียนรู้ทางการศึกษา
3	=	กลุ่มวิชาการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน
4	=	กลุ่มวิชาว่าด้วยความเป็นครู
5	=	กลุ่มวิชาเลือกวิชาชีพครู
6	=	การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา

คำอธิบายรายวิชาหมวดรายวิชาแกนของหลักสูตร

ศษร การวิเคราะห์ผู้เรียน 2(1-2)

EDL Learner Analysis

ศึกษาและวิเคราะห์ผู้เรียนที่มีปัญหาและไม่มีปัญหาพฤติกรรม การนำหลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคนิคทางจิตวิทยา และการทดสอบทางจิตวิทยาเพื่อใช้ในการวินิจฉัย และช่วยเหลือผู้เรียนที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ บุคลิกภาพและการปรับตัว ตลอดจน การป้องกันและส่งเสริมผู้เรียนให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมทั้งด้านการเรียนและด้านส่วนตัว

ศษร การจัดการชั้นเรียน 2(1-2)

EDL Classroom Management

ศึกษาและวิเคราะห์ แนวคิดและรูปแบบการจัดการชั้นเรียนตามแนวการสอนแบบต่าง ๆ การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ รูปแบบและกลวิธีการควบคุมวินัย การปรับพฤติกรรมและการประยุกต์ในสภาพจริง

ศษร เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ 3(2-2)

EDL Technology for Learning Development

ศึกษาความหมาย ขอบข่าย และคุณค่าของเทคโนโลยีทางการศึกษา การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ ตลอดจนศึกษาหลักการออกแบบ และฝึกปฏิบัติการผลิตสื่อการเรียนรู้ทั้งชนิดซีดี และบนเครือข่ายด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ประเภทต่าง ๆ

ศษร การจัดการเรียนรู้ 3(2-2)

EDL Learning Management

ศึกษา วิเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมและพัฒนา ศักยภาพผู้เรียนทักษะกระบวนการและการจัดการเรียนรู้ สามารถเชื่อมโยง แนวคิด ทฤษฎี และ ประสบการณ์ ไปสู่การนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ใน สาขาวิชาต่าง ๆ ตามหลักสูตรการศึกษาการออกแบบเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้การสอน ที่บูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ความรู้และความคิด

ศษร การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 2(1-2)

EDL Activity Management for Enhancing learners' Potentials

ศึกษา วิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ศึกษาความหมาย ขอบข่าย ลักษณะประเภทต่าง ๆ ของกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน การค้นคว้า การประเมินความสามารถและ การส่งเสริมความสามารถของผู้เรียนตามศักยภาพกิจกรรมและจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมศักยภาพของ ผู้เรียนตามความแตกต่างระหว่างบุคคล บทบาทของครู ผู้บริหาร ผู้ปกครองและบุคลากรต่าง ๆ ใน การพัฒนาผู้เรียน การวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ความหมายของเลขรหัสวิชา

รหัสรายวิชา

ศษร = วิชาแกนของหลักสูตร

EDL = Education for Learning

รหัสตัวเลข

เลขตัวที่หนึ่ง = ชั้นปีที่เปิดสอน

เลขตัวที่สอง = กลุ่มวิชา

เลขตัวที่สาม = ลำดับวิชาในแต่ละกลุ่มวิชา

รหัสเลขตัวที่สอง

1 = กลุ่มวิชากระบวนการทัศน์ทางการศึกษา

2 = กลุ่มวิชาการเรียนรู้ทางการศึกษา

3 = กลุ่มวิชาการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน

4 = กลุ่มวิชาว่าด้วยความเป็นครู

5 = กลุ่มวิชาเลือกวิชาชีพครู

6 = การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา

แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้

การเรียนรู้มันเกิดขึ้นได้ทุกแห่งในชีวิตประจำวัน การเรียนรู้อาจเกิดจากการลองผิดลองถูกจากการวางเงื่อนไข ซึ่งอาจเป็นความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์เดิมกับสิ่งใหม่ ๆ หรือการเรียนรู้แบบที่ตามถือว่าเป็นการเรียนรู้ทั้งสิ้น หรืออาจเกิดจากความต้องการเป็นแรงผลักดัน เพื่อให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น และเมื่อเกิดความอยากรู้อยากเห็นแล้วก็จะลงมือกระทำการต่าง ๆ การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งแห่งการปรับตัวให้เข้ากับสังคม สามารถดำรงชีวิตและพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น การเรียนรู้ไม่เพียงแต่เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นภายในโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังเกิดขึ้นได้ในสภาพแวดล้อมทั่วไป การเรียนรู้ของนักเรียนจะเริ่มจากสภาพแวดล้อมทางบ้านและขยายกว้างขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อเขาได้ก้าวสู่โรงเรียน ซึ่งเป็นแหล่งให้ความรู้อย่างเป็นระบบ รวมทั้งความรู้ในวิชาชีพที่จะนำไปประกอบอาชีพได้

1. ความหมายของการเรียนรู้

นักการศึกษาได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “การเรียนรู้” ซึ่งสรุปได้ว่า นักการศึกษาต่างก็เห็นว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการหนึ่ง que เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล

สุรพันธ์ ต้นศรีวงษ์ (2538, หน้า 41) กล่าวว่า การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือการเปลี่ยนแปลงในทางตอบสนอง

สรุปได้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการหนึ่งที่จัดขึ้นเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล ที่อาจมีผลสืบเนื่องจากประสบการณ์หรือการฝึกฝน โดยมีเป้าหมายคือวัตถุประสงค์ ตอบสนองความต้องการ หรือแก้ปัญหาที่ตาม การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ใน 3 ด้าน คือ ความรู้ ทักษะ และความรู้สึ que เป็นผลจากสิ่งเร้า สิ่งแวดล้อม ครู สื่อ อุปกรณ์การสอน ครอบครั ว สังคม กระบวนการจัดการเรียนการสอน แรงจูงใจ และมีการตอบสนองจากนักเรียน ทำให้นักเรียนมีความสนใจใฝ่รู้ เข้ามามีส่วนร่วมหลาย ๆ ครั้ง จนมีพัฒนาการเป็นนิสัยหรือพฤติกรรม ในที่สุดแล้วจึงสามารถกล่าวได้ว่าการเรียนรู้เกิดสัมฤทธิ์ผลโดยสมบูรณ์

2. องค์ประกอบของการเรียนรู้

กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ (2528, หน้า 132) กล่าวว่า องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ

1. ผู้เรียน (The Learner)
2. สิ่งเร้า (Stimulus) หรือต่าง ๆ โดยสิ่งเร้าหมายถึงสิ่งแวดล้อม รอบ ๆ ตัวผู้เรียนหรือสถานการณ์ต่าง ๆ หมายถึงสถานการณ์หลาย ๆ อย่างที่เกิดขึ้นรอบตัวผู้เรียน
3. การตอบสนอง (Response) เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับสิ่งเร้าแต่ในขณะที่เชียรศรี วิวิธสิริ (2527, หน้า 23 - 24) กล่าวว่า สิ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ง่ายขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

3.1 ตัวผู้เรียนต้องมีความพร้อม มีความต้องการที่จะเรียน มีประสบการณ์มาบ้างแล้ว และมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียน

3.2 ตัวครูจะต้องมีบุคลิกภาพดี มีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอนเป็นอย่างดี มีวิธีการเทคนิค ที่จะถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้เรียนได้หลายวิธี และแต่ละวิธีที่ใช้จะต้องเหมาะสมกับแต่ละเนื้อหาวิชา และต้องรู้จักการใช้สื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่จะสอน เพื่อผู้เรียนจะได้เข้าใจง่าย

3.3 สิ่งแวดล้อม ต้องมีบรรยากาศในชั้นเรียนดี มีมนุษยสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน มีสถานที่เรียน ตลอดจนอุปกรณ์ เช่น ม้านั่ง โต๊ะเรียนที่อำนวยความสะดวก ห่างไกลจากสิ่งรบกวน และแหล่งเสื่อมโทรมต่าง ๆ ทางไปมาสะดวก

ปราณี รามสูต (2528, หน้า 79 - 82) กล่าวว่า องค์ประกอบที่ส่งเสริมการเรียนรู้ นั้นแบ่งออกเป็น 4 องค์ประกอบ คือ

1. องค์ประกอบที่เกี่ยวกับผู้เรียน ได้แก่ วุฒิภาวะ และความพร้อม ในการเรียนรู้ใด ๆ ถ้าบุคคลถึงวุฒิภาวะและมีความพร้อมจะเรียนรู้ได้ดีกว่ายังไม่ถึงวุฒิภาวะ และไม่มีความพร้อมความสามารถในการเรียนรู้จากเด็กวัยรุ่นจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากวัยรุ่นถึงวัยผู้ใหญ่จะคงที่ จากวัยผู้ใหญ่หรือวัยชราจะลดลง ประสบการณ์เดิม ความบกพร่องทางร่างกาย ยังมีความบกพร่องมากเท่าใด ความสามารถในการรับรู้และเรียนรู้ก็น้อยลงเท่านั้น แรงจูงใจในการเรียน เช่น รากฐานทางทัศนคติต่อครู ต่อวิชาเรียน ความสนใจและความต้องการที่อยากจะรู้อยากเห็นในส่วนที่เรียน
2. องค์ประกอบที่เกี่ยวกับบทเรียน เช่น ความยากง่ายของบทเรียน ถ้าเป็นบทเรียนที่ง่าย ผลการเรียนรู้ย่อมดีกว่าการมีความหมายของบทเรียน ถ้าผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่มีความหมายเป็นที่สนใจของเขา ย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีกว่า ความยาวของบทเรียน บทเรียนสั้น ๆ จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีกว่าบทเรียนที่ยาว ตัวรบกวนจากบทเรียนอื่น หรือจากกิจกรรมอื่น จะขัดขวางการเรียนรู้ในสิ่งนั้น ๆ ไม่ว่าตัวรบกวนนั้นจะเป็นกิจกรรมก่อนหรือหลังการเรียนรู้
3. องค์ประกอบที่เกี่ยวกับวิธีเรียนวิธีสอน เช่น กิจกรรมในการเรียนการสอน ครูควรเลือกกิจกรรมเพื่อให้เกิดผลการเรียนรู้ที่ดีที่สุดแก่นักเรียน ตามเนื้อหาวิชาและโอกาส การให้รางวัลและลงโทษ เพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการเรียน การให้คำแนะนำในการเรียน โดยครูแนะนำให้ถูกต้องและเหมาะสมจะช่วยให้ผู้เรียนเรียนได้ดีขึ้น
4. องค์ประกอบการสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เช่น สภาพแวดล้อมทางจิตวิทยา ได้แก่ บรรยากาศในห้องเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนต่อนักเรียน ระหว่างนักเรียนกับครู สภาพของโต๊ะ เก้าอี้ ทัศนทางลม แสงสว่าง ความสะอาด ความเป็นระเบียบ

3. แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นกระบวนการทั้งด้านสมรรถภาพ ทักษะและทัศนคติที่คนเราได้รับตั้งแต่เป็นทารก จนเป็นผู้ใหญ่ กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นส่วนสำคัญของความสามารถของคนเรามี นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวว่า “การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม” ซึ่งในการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้มีการศึกษาค้นคว้า ด้านความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ จนเกิดเป็นทฤษฎีการเรียนรู้ (วารินทร์ รัชมีพรหม, 2542, หน้า 152) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ (ทิสนา แยมณี, 2548, หน้า 43) ที่กล่าวว่า “ทฤษฎีการเรียนรู้ เป็นแนวความคิดที่ได้รับการยอมรับว่าสามารถใช้อธิบายลักษณะของการเกิดการเรียนรู้ หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้”

สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2541, หน้า 186) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ที่คนเราเคยมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือจาก การฝึกหัด รวมทั้งปริมาณการเปลี่ยนความรู้ของผู้เรียน ดังนั้น งานสำคัญของครู คือ การช่วย นักเรียนแต่ละคนเกิดการเรียนรู้หรือมีความรู้และมีทักษะตามที่หลักสูตรวางไว้ ดังนั้น กระบวนการ เรียนรู้จึงเป็นรากฐานของการสอนที่มีประสิทธิภาพ

ทฤษฎีการเรียนรู้ (Theories of Learning) เป็นพื้นฐานเพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียน การสอนซึ่งทฤษฎีการเรียนรู้จะเป็นหลักของการสอนและวิธีการสอน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ

1. ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behaviorism)

นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ได้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมที่เห็นชัด สามารถวัดได้ สังเกตได้และ ทดสอบได้ แนวความคิดของกลุ่มนี้ถือว่าสิ่งแวดล้อมหรือประสบการณ์จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม และการเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อมีการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง การแสดงพฤติกรรม จะมีความถี่มากขึ้นถ้าหากได้รับการเสริมแรง แต่นักจิตวิทยาบางคนในกลุ่มนี้ไม่เห็นด้วย และได้ เสนอความคิดเห็นว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นถ้าหากได้รับการเสริมแรง แต่นักจิตวิทยาบางคนในกลุ่มนี้ ไม่เห็นด้วย และได้เสนอความคิดเห็นว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ถ้ามีความใกล้ชิดระหว่างสิ่งเร้า และ การตอบสนอง

กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ (2528, หน้า 23) ได้สรุปแนวความคิดของกลุ่มพฤติกรรมนิยมไว้ ว่าพฤติกรรมทุกอย่างจะต้องมีสาเหตุ สาเหตุนี้มาจากวัตถุหรืออินทรีย์ ซึ่งเรียกสิ่งเร้า (Stimulus) เมื่อมากระตุ้นอินทรีย์ จะมีพฤติกรรมแสดงออกมาเรียกว่า การตอบสนอง (Response) ซึ่งก็คือ พฤติกรรมจะเกิดขึ้นเมื่อมีสิ่งเร้ามาเร้าอินทรีย์นั่นเอง กลุ่มพฤติกรรมนิยมสามารถจำแนกทฤษฎี การเรียนรู้หลัก ๆ ได้ 3 ทฤษฎี (พรรณี ช. เจนจิต, 2545, หน้า 275 - 351)

1. Classical Conditioning หมายถึง การเรียนรู้ใด ๆ ก็ตามซึ่งมีลักษณะการเกิดตามลำดับขั้น ดังนี้

1.1 ผู้เรียนมีการตอบสนองต่อสิ่งเร้าใดสิ่งเร้าหนึ่ง โดยไม่สามารถบังคับได้ มีการสะท้อนกลับ (Reflex) ที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการเรียนรู้ (Unlearned หรือ Unconditioned) เป็นไปโดยอัตโนมัติ ผู้เรียนไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมได้

1.2 การเรียนรู้เกิดขึ้นเพราะความใกล้ชิด และการฝึกหัดโดยการนำสิ่งเร้าที่มีลักษณะเป็นกลาง คือ ไม่สามารถทำให้เกิดการตอบสนองได้มาเป็น Conditioned Stimulus (CS) โดยนำมาควบคู่กับสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดการตอบสนองในช่วงที่ผู้เรียนเกิดการตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่เคยเป็นกลางนั้นเรียกว่า เกิดการเรียนรู้ ชนิดมี Conditioned

2. Operant Conditioning ทฤษฎีนี้ได้เน้นถึงความสำคัญของการเสริมแรงโดย Skinner มีความคิดเห็นว่า การเสริมแรงจะมีส่วนช่วยให้มนุษย์เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม พฤติกรรมของมนุษย์ส่วนใหญ่จะเป็นไปในลักษณะที่ואัตราการแสดงการกระทำต่าง ๆ มักจะมีการกระทำต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เสมอ ๆ พฤติกรรมใดก็ตามที่ได้เป็นการกระทำต่อสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่ว่าเป็นผลของอัตราการตอบสนองซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงได้ เราเรียกสิ่งที่ทำให้อัตราการตอบสนองของผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงนี้ว่า ตัวเสริมแรง แต่ถ้าพฤติกรรมใดก็ตามไม่มีการเปลี่ยนแปลงแล้ว หลักการของทฤษฎีนี้ถือว่าพฤติกรรมนั้นไม่ได้รับการเสริมแรง ทฤษฎีของ Skinner นี้อาจนำมาใช้ในการวัดพฤติกรรมหรือปลูกฝังพฤติกรรม หรือ สร้างลักษณะนิสัยใหม่ ๆ ได้ วิธีการวัดพฤติกรรมนี้จำเป็นจะต้องใช้สิ่งเสริมแรง เข้าช่วยในระยะเวลาที่ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมที่จะต้องการปลูกฝัง นั่นคือถ้าผู้เรียนกระทำพฤติกรรมที่ต้องการจะให้เกิดพฤติกรรมแล้วจะต้องรีบให้รางวัลโดยทันที

3. Social Learning หรือ การเรียนรู้ทางสังคม Bandura มีความเห็นว่า คนเรียนรู้ที่จะสังเกตและเลียนแบบพฤติกรรมของตัวแบบซึ่งตัวแบบจะได้รับแรงเสริมหรือไม่ได้กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมจะประกอบด้วย

3.1 ความใส่ใจ (Attention) จัดได้ว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะถ้าผู้เรียนไม่มีความใส่ใจในการเรียนรู้ โดยการสังเกตหรือเลียนแบบก็จะไม่เกิดขึ้น

3.2 การจดจำ (Retention) เมื่อผู้เรียนมีความสนใจในการเรียน ผู้เรียนก็จะสามารถจดจำสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นได้

3.3 การลอกเลียนแบบ (Reproduction) เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนแปรสภาพสิ่งที่จะได้ออกมาเป็นการกระทำหรือแสดงพฤติกรรมที่เหมือนหรือใกล้เคียงตัวแบบ

3.4 แรงจูงใจ (Motivation) หมายถึง การเสริมแรง ซึ่งการเสริมแรงอาจจะมาจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยตรง หรือจากการคาดหวังว่าจะได้รับรางวัลเหมือนตัวแบบ (Vicarious) หรือจากการที่ตั้งมาตรฐานด้วยตนเองและได้ให้ข้อเสนอแนะว่า พฤติกรรมทางสังคมหลาย ๆ ชนิด เช่น ความก้าวร้าวอาจจะเรียนรู้ได้โดยการเลียนแบบจากตัวแบบ นอกจากนั้นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับด้านวิชาการก็สามารถเรียนรู้ได้จากการสังเกตและเลียนแบบจากตัวแบบ เช่น ความมานะพยายาม ความเชื่อมั่น ในตัวเอง และทักษะทางสติปัญญา

4. ทฤษฎีความรู้ความเข้าใจหรือทฤษฎีปัญญา (Cognitive Theories)

แนวคิดของนักจิตวิทยาในกลุ่มนี้มีความเห็นว่าการศึกษาวุฒิกรรมควรเน้นความสำคัญของการระบวนการคิดและการรับรู้ของคนได้ให้ข้อเสนอแนะว่าคนทุกคนที่ธรรมชาติภายในที่ใฝ่ใจใคร่เรียนเพื่อก่อให้เกิดสภาพที่สมดุล การที่เด็กได้มีโอกาสเรียนตามความต้องการและความสนใจของตนจะเป็นสิ่งที่มีความหมายสำหรับเด็กมากกว่าที่ครูหรือผู้อื่นจะบอกให้ ซึ่งก็คือ “การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ” แนวความคิดของนักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ได้มาจากหลักการของ Field theory ซึ่งทฤษฎีนี้เน้นเกี่ยวกับการรับรู้ของคนซึ่งจะได้รับอิทธิพลทั้งจากวิธีการที่คนจัดสิ่งเร้าเพื่อให้เกิดการรับรู้ หรือจากประสบการณ์ หรือจากความสนใจของบุคคล เกี่ยวกับการแสดงพฤติกรรมของคนอันเนื่องมาจากการรับรู้ด้วย “Life Space” ซึ่งคนจะแสดงพฤติกรรมตามสิ่งที่ตนรับรู้ภายใน Life Space นั้น ๆ ซึ่งถือว่าเป็น สิ่งแวดล้อมตามที่เรารับรู้

ดังนั้น ในการทำความเข้าใจพฤติกรรมของคนจำเป็นจะต้องรู้ทุก ๆ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับคน ๆ นั้นภายในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งโดยเฉพาะแต่มีหลักการบางอย่างของจิตวิทยาในกลุ่มนี้ได้รับอิทธิพลจากกลุ่ม Gestalt ซึ่งเน้นเกี่ยวกับเรื่องความเข้าใจอย่างแท้จริง Bruner ได้ชี้ให้เห็นว่าในการจัดการเรียนการสอนนั้น วิธีที่จะช่วยให้เด็กเรียนเกิดการเรียนรู้ และจำสิ่งที่เรียนไปแล้วได้คือการให้ “เค้าโครง” หรือ “โครงสร้าง” เพื่อช่วยให้เด็กมองเห็นภาพรวมของสิ่งที่เรียนทั้งหมดซึ่งจะทำให้เด็กสามารถเข้าใจหลักการของสิ่งที่เรียนซึ่งจะสามารถนำไปใช้ในเรื่องอื่น ๆ ได้อีก นอกจากนั้นยังเป็นแนวทางที่เด็กจะสามารถเรียนสิ่งอื่นที่ย่างยากซับซ้อนได้ต่อไป ในด้านการจัดการเรียนการสอนนักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ได้เสนอให้ใช้เทคนิค Discovery ซึ่งหมายถึงการที่让孩子ได้ค้นพบวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเอง จากการที่เด็กทำได้ด้วยตนเองนั้นจะช่วยพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง และทำให้เด็กคุ้นเคยกับทักษะของการแก้ปัญหา นอกจากนั้นยังมีการใช้เทคนิคของการให้ข้อมูลที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง การเปิดโอกาสให้เด็กทำผิดพลาดและการคิดผิด เพื่อที่จะได้ทราบความคิดของเด็ก ตลอดจนการใช้เทคนิคการสอบถาม (Inquiry) เพื่อฝึกให้เด็กรู้จักการตั้งคำถาม

ในปัจจุบันการจัดการศึกษาตามแนวความคิดของกลุ่มนี้ได้ให้ความสนใจกับการจัดการเรียนการสอนในลักษณะ Expository ซึ่งก็คือ การสอนที่ครูให้ทั้งหลักเกณฑ์และผลลัพธ์แต่เป็นไปในลักษณะที่ผู้เรียนเรียนอย่างรู้ความหมาย โดยที่ถือว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ถ้าในการเรียนรู้สิ่งใหม่นั้นผู้เรียนเคยมีพื้นฐานเดิมซึ่งสามารถเชื่อมโยงเข้ากับการเรียนรู้ใหม่ได้ ไม่ได้เป็นการเรียน สิ่งใหม่ทั้งหมดโดยไม่ได้นำความรู้เดิมมาใช้ ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นการจัดการจัดการเรียนการสอนก็จะเป็นไปในลักษณะของการท่องจำ

5. ทฤษฎีของกลุ่มมนุษยนิยม (Humanisticism)

กลุ่มมนุษยนิยมจะคำนึงถึงความเป็นคนของคน จะมองธรรมชาติของมนุษย์ในลักษณะที่ว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับความคิดที่ติดตัวมาแต่เกิด มนุษย์เป็นผู้ที่มีอิสระที่จะนำตนเองและพึ่งตนเองได้ เป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ที่จะทำประโยชน์ให้สังคม มีอิสระเสรีภาพที่จะเลือกทำสิ่งต่าง ๆ ที่จะไม่ทำให้ผู้ใดเดือดร้อน ซึ่งรวมทั้งตนเองด้วย มนุษย์เป็นที่มีความรับผิดชอบและเป็นผู้สร้างสรรค์สังคม มาสโลว์ (Maslow, n.d. อ้างถึงใน พรหมณี ช. เจริญจิต, 2545, หน้า 438 - 439) ได้เสนอแนวคิดใหม่ เรียกว่า Third Force Psychology ซึ่งมีความเชื่อพื้นฐานว่า “ถ้าให้อิสระภาพแก่เด็กจะเลือกสิ่งที่ดีสำหรับตนเอง พ่อแม่และครูได้รับการกระตุ้นให้มีความไว้วางใจในตัวเด็กและควรเปิดโอกาสและช่วยให้เด็กเจริญเติบโตต่อไป ไม่ใช่ใช้วิธีการควบคุมและบงการชีวิตของเด็กทั้งหมดเพื่อให้เป็นไปตามที่ตนเองต้องการ

สรุปได้ว่า แนวความคิดของกลุ่มมนุษยนิยมที่เกี่ยวกับการศึกษา คือ นักเรียนควรจะได้รับความช่วยเหลือให้มีความเข้าใจในตนเอง มีจุดยืนเป็นของตนเองอย่างชัดเจนว่า ตนเองมีความต้องการสิ่งใดแน่และมีจุดมุ่งหมายในชีวิตอย่างไร เพราะในปัจจุบันมีสิ่งที่จะต้องตัดสินใจเลือกมากมาย คนที่มีจุดยืนที่แน่นอนเท่านั้นจึงจะสามารถเลือกสิ่งที่มีความหมายและก่อให้เกิดความพึงพอใจให้กับตนเองให้ดีที่สุด นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้มีความเห็นตรงกันว่า เด็กควรได้รับความช่วยเหลือจากครูในทุกด้าน ไม่ใช่เฉพาะการได้รับความรู้ หรือการมีความเฉลียวฉลาดเพียงอย่างเดียว แต่ควรได้รับความช่วยเหลือให้รู้จักศึกษาและสำรวจเกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึก และทำความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิด เจตคติ และจุดมุ่งหมายความต้องการของตนเอง

6. ทฤษฎีผสมผสาน (Integrated Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Gagne (n.d. อ้างถึงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2543, หน้า 86 - 88) ได้ผสมผสานทฤษฎีพฤติกรรมนิยมกับทฤษฎีความรู้ความเข้าใจ แล้วสรุปเป็น 8 ขั้นตอนในการเรียนรู้

6.1 การเรียนรู้สัญลักษณ์ (Sign Learning) เป็นการเรียนรู้ที่อยู่ในระดับต่ำสุด เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นอย่างไม่ตั้งใจ เช่น จากการทดลองการหลั่งน้ำลายของสุนัข เมื่อสุนัขได้ยินเสียง

กระดิ่ง ตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีเงื่อนไขของ Pavlov การเรียนรู้สัญญาณเป็นสิ่งที่เราสามารถสังเกตเห็นจากชีวิตประจำวันของเรา ได้แก่ การกระพริบตาเมื่อมีของมากระทบตาเรา

6.2 การเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง (Stimulus Response Learning) เป็นการเคลื่อนไหวของอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายต่อสิ่งเร้า เป็นการเน้นข้อต่อระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองโดยผู้เรียนเป็นผู้กระทำเอง เช่น การทดลองจิกเป็นสี่ของนกพิราบจากการทดลองของ Skinner

6.3 การเรียนรู้การเชื่อมโยง (Chaining) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองติดต่อกันเป็นการเรียนรู้ในด้านทักษะเช่นการเขียนการอ่าน การพิมพ์ดีด และการเล่นดนตรี เป็นต้น

6.4 การเชื่อมโยงทางภาษา (Verbal Association) เป็นการเชื่อมโยงความหมายทางภาษาโดยออกมาเป็นคำพูด แล้วจึงใช้ตัวอักษร เช่น การเรียนการใช้ภาษา รวมทั้งการเขียนตัวอักษรด้วย

6.5 การแยกประเภท (Multiple Discrimination Learning) เป็นความสามารถในการแยกสิ่งเร้าและการตอบสนอง ผู้เรียนเห็นความแตกต่างของสิ่งของประเภทเดียวกันเป็นการจำแนกความแตกต่างด้านทักษะและภาษา สามารถแยกลักษณะของลายเส้นจากหมึกได้

6.6 การเรียนรู้ความคิดรวบยอด (Concept Learning) เป็นความสามารถที่ผู้เรียนมองเห็นลักษณะร่วมของสิ่งต่าง ๆ เช่น เมื่อนึกถึงวิทยุก็นึกถึงความถี่ของเสียง การใช้ไฟฟ้าและแบตเตอรี่การรับฟังข่าวสารบันเทิงได้

6.7 การเรียนรู้หลักการ (Principle Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการนำความคิดรวบยอดสองความคิดหรือมากกว่านั้นมาสัมพันธ์กัน แล้วสรุปตั้งเป็นกฎเกณฑ์ขึ้น เช่น ไฟฟ้าเป็นสื่อนำความร้อน

6.8 การเรียนรู้การแก้ปัญหา (Problem - Solving) การเรียนรู้ด้วยการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากที่ผู้เรียนนำหลักการที่มีประสบการณ์มาก่อนมาใช้ในการแก้ปัญหาเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมและปัญหา เช่น ไฟฟ้าเป็นสื่อนำความร้อน เราก็นำไฟฟ้ามาใช้หุงต้มได้

ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการผสมผสานหลักการเรียนรู้ตามทฤษฎีต่าง ๆ เข้ามาร่วมกันเพื่อให้นักเรียนสามารถเลือกใช้หรือเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว ซึ่งทั้งหมดนี้จะต้องมีการผสมผสานหลักทฤษฎีเข้าด้วยกัน การจัดกระบวนการให้เชื่อมโยงถ่ายโอนความรู้หรือแยกแยะให้เห็นความแตกต่าง แล้วเอาความรู้พื้นฐานของตนมาร่วมคิดประกอบก่อนตัดสินใจตอบสนองหรือแก้ปัญหานั้น

7. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Learning Theory: Behaviorism)

การเรียนรู้เป็นกระบวนการในการพัฒนาความสามารถ และศักยภาพของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านเจตคติ เป็นต้น ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ได้รับความสนใจจากนักปรัชญาและนักจิตวิทยามาตั้งแต่ในอดีต ซึ่งต่างก็มีแนวคิดหรือทฤษฎีที่หลากหลาย และได้พัฒนาไปเป็นรากฐานในการจัดการศึกษาในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการออกแบบและพัฒนาระบบการสอน ปรัชญา ทฤษฎี หลักการ และแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ในเชิงจิตวิทยา โดยสรุปนำเสนอเกี่ยวกับ “ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม” (Learning Theory: Behaviorism) ซึ่งเป็นทฤษฎีการเรียนรู้ 4 ทฤษฎี (ทิสนา แชนมณี, 2548, หน้า 50) ได้แก่

1. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behavioral)
2. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม หรือกลุ่มความรู้ความเข้าใจ (Cognitive)
3. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism)
4. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มผสมผสาน (Eclecticism)

โดยทฤษฎีการเรียนรู้ข้างต้น เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นช่วงที่มีนักคิดและนักจิตวิทยาเกิดขึ้นจำนวนมาก และแนวคิดด้านการเรียนรู้มีความหลากหลายมากขึ้น รวมทั้งเริ่มมีลักษณะเป็น “วิทยาศาสตร์” มากขึ้น มีการทดลองตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อเป็นหลักฐานยืนยันแนวคิดอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น หากกล่าวโดยสรุปแล้ว ทฤษฎีการเรียนรู้ จึงหมายถึง แนวความคิด หลักการ รวมทั้งกระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า และทดลองจนเป็นที่ยอมรับว่า สามารถอธิบายถึงลักษณะของการเกิดการเรียนรู้ หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทฤษฎีการเรียนรู้ที่นักคิด นักการศึกษาได้รวบรวมจากงานวิจัย หลักการและแนวคิดต่าง ๆ มีหน้าที่สำคัญ 4 ประการ คือ (วารินทร์ รัศมีพรหม, 2542, หน้า 152)

1. เป็นกรอบของงานวิจัย โดยเป็นการป้องกันการรวบรวมข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเข้าใจสถานการณ์การเรียนรู้ออกไป เป็นการทำให้มีกรอบที่กระชับรัดกุมขึ้น
2. เป็นการจัดระบบของความรู้ เป็นกรอบของข้อมูลที่เกี่ยวข้อง หรือข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง
3. เป็นการระบุเหตุการณ์การเรียนรู้ที่ซับซ้อน โดยมีการให้ตัวอย่างขององค์ประกอบที่หลากหลายที่มีผลต่อการเรียนรู้
4. เป็นการจัดระบบใหม่ของประสบการณ์เดิมที่มีมาก่อน เนื่องจากความรู้ทั้งหลายที่เป็นประสบการณ์เดิมจะต้องมีการจัดระบบใหม่อยู่เสมอ

หลักการของทฤษฎีการเรียนรู้ นอกเหนือจากหน้าที่ทั้ง 4 ประการแล้ว ยังเป็นพื้นฐานความรู้อีก 2 แนวทาง คือ 1) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์กระบวนการของการปฏิบัติการในห้องเรียน และ 2) เป็นการวิเคราะห์วิจารณ์การนำเอาผลงานวิจัยมาใช้ในการกระบวนการในห้องเรียนด้วย

ทฤษฎีการเรียนรู้ในกลุ่มพฤติกรรมนิยม ประกอบด้วยแนวคิดสำคัญ 3 แนวคิด (ทิสนา แชนนี, 2548, หน้า 50) ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike's Connectionism Theory)
2. ทฤษฎีการวางเงื่อนไข (Conditioning Theory)
3. ทฤษฎีการเรียนรู้ของฮัลล์ (Hull's Systematic Behavior Theory)

ทฤษฎีพื้นฐานทางความคิด (Assumption) ของทฤษฎีกลุ่มพฤติกรรมนิยม คือ พฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นโดยการเรียนรู้และสามารถสังเกตได้ พฤติกรรมแต่ละชนิดเป็นผลรวมของการเรียนรู้ที่เป็นอิสระหลายอย่างเสริมแรง (Reinforcement) ช่วยให้พฤติกรรมเกิดขึ้น (สุรางค์ โคว์ตระกูล, 2541, หน้า 185 - 186)

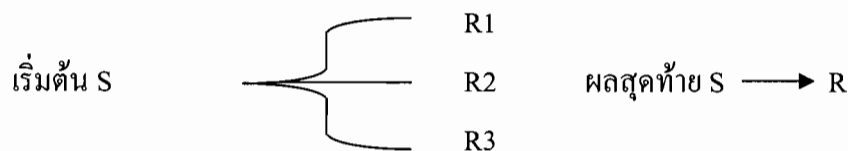
1. ทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike's Connectionism Theory)

เอ็ดเวิร์ด ลี ธอร์นไดค์ (Edward Lee Thorndike) เป็นนักจิตวิทยาชาวอเมริกัน เกิดวันที่ 31 สิงหาคม ค.ศ. 1814 ที่เมืองวิลเลียมเบอร์รี่ (Williambury) รัฐแมสซาชูเซต (Massachusetts) และสิ้นชีวิตวันที่ 9 สิงหาคม ค.ศ. 1949 ที่เมืองมอนท์โร (Montrore) รัฐนิวยอร์ก (New York) เริ่มการทดลองเมื่อปี ค.ศ. 1898 เกี่ยวกับการใช้หีบกล (Puzzle-Box) ทดลองการเรียนรู้จนมีชื่อเสียง หลังจากนั้นในปี ค.ศ. 1899 ได้สอนอยู่ที่วิทยาลัยครู ในมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย (Columbia University) และได้ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ กระบวนการต่าง ๆ ในการเรียนรู้ และธรรมชาติของภาษาอังกฤษทั้งของมนุษย์และสัตว์

1.1 หลักการเรียนรู้ของทฤษฎี

ทฤษฎีของธอร์นไดค์ เรียกว่าทฤษฎีการเชื่อมโยง (Connectionism Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวถึงการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้า (Stimulus-S) กับการตอบสนอง (Response-R) โดยมีหลักเบื้องต้นว่า “การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง โดยที่การตอบสนองมักจะออกมาเป็นรูปแบบต่าง ๆ หลายรูปแบบ จนกว่าจะพบรูปแบบที่ดี หรือเหมาะสมที่สุด เราเรียกการตอบสนองเช่นนี้ว่าการลองถูกลองผิด (Trial and Error) นั่นคือการเลือกตอบสนองของผู้เรียนรู้จะกระทำด้วยตนเองไม่มีผู้ใดมากำหนดหรือชี้ช่องทางในการปฏิบัติให้และเมื่อเกิดการเรียนรู้ขึ้นแล้ว การตอบสนองหลายรูปแบบจะหายไปเหลือเพียงการตอบสนองรูปแบบเดียวที่เหมาะสมที่สุด และพยายามทำให้การตอบสนองเช่นนั้นเชื่อมโยงกับสิ่งเร้าที่ต้องการให้เรียนรู้ต่อไปเรื่อย ๆ

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นสามารถเขียนเป็นแผนผังได้ดังนี้

ภาพที่ 22 ทฤษฎีการเชื่อมโยง (Connectionism Theory)

จากแผนผังอธิบายได้ว่า ถ้ามีสิ่งเร้าที่ต้องการให้เกิดการเรียนรู้มากระทบอินทรีย์ อินทรีย์จะเลือกตอบสนองเองแบบเดาสุ่มหรือลองผิดลองถูก (Trial and Error) เป็น R1, R2, R3 หรือ R อื่น ๆ จนกระทั่งได้ผลที่พอใจและเหมาะสมที่สุดของทั้งผู้ให้เรียนและผู้เรียน การตอบสนองต่าง ๆ ที่ไม่เหมาะสมจะถูกกำจัดทิ้งไปไม่นำมาแสดงการตอบสนองอีก เหลือไว้เพียงการตอบสนองที่เหมาะสมคือกลายเป็น S-R แล้วทำให้เกิดการเชื่อมโยงไปเรื่อย ๆ ระหว่าง S กับ R นั้น สามารถสรุปเป็นกฎการเรียนรู้ (ทิสนา แคมณี, 2548, หน้า 51) ได้ดังนี้

กฎการเรียนรู้

1. กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดี ถ้าผู้เรียนมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ
2. กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) การฝึกหัดหรือกระทำบ่อย ๆ ด้วยความเข้าใจจะทำให้การเรียนรู้มั่นคงถาวร ถ้าไม่ได้กระทำซ้ำบ่อย ๆ การเรียนรู้จะไม่คงทนถาวร และในที่สุดอาจลืมได้
3. กฎแห่งการใช้ (Law of Use and Disuse) การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ความมั่นคงของการเรียนรู้จะเกิดขึ้น หากได้มีการนำไปใช้บ่อย ๆ หากไม่มีการนำไปใช้อาจมีการลืมเกิดขึ้นได้
4. กฎแห่งผลที่พึงพอใจ (Law of Effect) เมื่อบุคคลได้รับผลที่พึงพอใจย่อมอยากจะเรียนรู้ต่อไป แต่ถ้าได้รับผลที่ไม่พึงพอใจ จะไม่อยากเรียนรู้ ดังนั้นการได้รับผลที่พึงพอใจ จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้

จากหลักการเรียนรู้ของทฤษฎีการเชื่อมโยง (Connectionism Theory) สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนได้ ดังนี้

1. การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลองผิดลองถูกด้วยตนเองบาง จะเป็นการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหา โดยสามารถจดจำผลจากการเรียนรู้ได้ดี รวมทั้งเกิดความภาคภูมิใจในการทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง
 2. การสำรวจความพร้อมหรือการสร้างความพร้อมทางการเรียนให้แก่ผู้เรียนเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องดำเนินการก่อนการเรียนเสมอ
 3. หากต้องการให้ผู้เรียนเกิดทักษะในเรื่องใดแล้ว ต้องให้ผู้เรียนมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ อย่างถ่องแท้ และให้ผู้เรียนฝึกฝนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
 4. เมื่อผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แล้ว ควรให้ผู้เรียนฝึกนำการเรียนรู้ไปใช้
 5. การให้ผู้เรียนได้รับผลที่น่าพึงพอใจ จะช่วยให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จ
- ทฤษฎีการวางเงื่อนไข (Conditioning Theory)

1. พฤติกรรมตอบสนองเด่นที่ (Respondent Behavioral) เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นโดยสิ่งเร้า เมื่อมีสิ่งเร้าพฤติกรรมตอบสนองก็จะเกิดขึ้น ซึ่งจะสามารถสังเกตได้ นิยมเรียกกันว่า ทฤษฎีการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก (Classic Conditioning Theory) ผู้ริเริ่มตั้งทฤษฎีนี้เป็นคนแรก คือ พาฟลอฟ (Pavlov) ต่อมาภายหลังวัตสัน (Watson) ได้นำเอาแนวคิดของพาฟลอฟไปดัดแปลงแก้ไขให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งจะขอนำเสนอแยกเป็นรายบุคคลดังนี้

พาฟลอฟ (Ivan Petrovich Pavlov) เป็นนักวิทยาศาสตร์ชาวรัสเซียที่มีชื่อเสียง ซึ่งมีชีวิตอยู่ระหว่าง ปี ค.ศ. 1849 - 1936 และถึงแก่กรรมเมื่ออายุประมาณ 87 ปี พาฟลอฟเป็นนักวิทยาศาสตร์สนใจศึกษาระบบหมุนเวียนโลหิตและระบบหัวใจ และได้หันไปสนใจศึกษาเกี่ยวกับระบบย่อยอาหาร จนทำให้เขาได้รับรางวัลโนเบลสาขาสรีรวิทยา ในปี ค.ศ. 1904 จากการวิจัยเรื่องสรีรวิทยาของการย่อยอาหาร ต่อมาพาฟลอฟได้หันมาสนใจเกี่ยวกับด้านจิตเวช (Psychiatry) และได้ใช้เวลาในช่วงบั้นปลายของชีวิตในการสังเกตความเป็นไปในโรงพยาบาลโรคจิต และพยายามนำการสังเกตเข้ามาเกี่ยวข้องกับการทดลองสุนัขในห้องปฏิบัติการจนได้รับชื่อเสียงโด่งดัง และได้ชื่อว่าเป็นผู้ตั้งทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิกขึ้นในการวิจัยเกี่ยวกับการย่อยอาหารของสุนัข (ค.ศ. 1904) พาฟลอฟสังเกตว่า สุนัขมีน้ำลายไหลออกมา เมื่อเห็นผู้ทดลองนำอาหารมาให้ พาฟลอฟจึงสนใจในพฤติกรรมน้ำลายไหลของสุนัขก่อนที่ได้รับอาหารมาก และได้ทำการศึกษาเรื่องนี้อย่างมีระเบียบและทำการวิจัยเรื่องนี้อย่างละเอียด ซึ่งการทดลองของพาฟลอฟเป็นตัวอย่างที่ดีของการใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์มาศึกษาพฤติกรรม เพราะเป็นการทดลองที่ใช้การควบคุมที่ดีมาก ทำให้พาฟลอฟได้ค้นพบหลักการที่เรียกว่า Classic Conditioning ซึ่งการทดลองดังกล่าวอธิบายได้ดังนี้ พาฟลอฟได้ทำการทดลองโดยการสั่นกระดิ่งและให้ผงเนื้อแก่สุนัข

โดยทำซ้ำควบคู่กันหลายครั้ง และในที่สุดหยุดให้อาหารเพียงแต่สั่นกระดิ่ง ก็ปรากฏว่าสุนัขก็ยังดงมีน้ำลายไหลได้ ปรากฏการณ์เช่นนี้เรียกว่า พฤติกรรมของสุนัขถูกวางเงื่อนไข หรือการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก พาฟลอฟเชื่อว่า การเรียนรู้ของสิ่งมีชีวิตเกิดจากการวางเงื่อนไข (Conditioning) คือ การตอบสนองหรือการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนั้น ๆ ต้องมีเงื่อนไขหรือมีการสร้างสถานการณ์ให้เกิดขึ้น เช่น สุนัขได้ยินเสียงกระดิ่งแล้วน้ำลายไหล เป็นต้น โดยเสียงกระดิ่งคือ สิ่งเร้าที่ต้องการให้เกิดการเรียนรู้จากการวางเงื่อนไข ซึ่งเรียกว่า “สิ่งเร้าที่วางเงื่อนไข (Conditioned Stimulus) และปฏิกิริยาการเกิดน้ำลายไหลของสุนัข เรียกว่า “การตอบสนองที่ถูกวางเงื่อนไข (Conditioned Response) ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงการเรียนรู้จากการวางเงื่อนไข ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิกของพาฟลอฟนอกจากจะเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการวางเงื่อนไขหรือมีการสร้างสถานการณ์ขึ้นมาแล้ว ยังหมายถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง สิ่งเร้ากับปฏิกิริยาตอบสนองอย่างฉับพลันหรือปฏิกิริยาสะท้อน (Reflex) ซึ่ง พาฟลอฟได้อธิบายเรื่องราวการวางเงื่อนไขในแง่ของสิ่งเร้า (Stimulus - S) และการตอบสนอง (Response - R) ว่า อินทรีย์มีการเชื่อมโยงสิ่งเร้าบางอย่างกับการตอบสนองบางอย่างมาตั้งแต่แรกเกิด แล้วพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อเติบโตขึ้นตามธรรมชาติ โดยสิ่งเร้าที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เรียกว่า สิ่งเร้าที่ไม่ได้วางเงื่อนไข (Unconditioned stimulus = UCS) หมายถึง สิ่งเร้าที่มีอยู่ในธรรมชาติ และเมื่อนำมาใช้คู่กับสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขแล้วทำให้เกิดการเรียนรู้หรือตอบสนองจากการวางเงื่อนไขได้ และการตอบสนองที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เรียกว่า การตอบสนองที่ไม่ได้วางเงื่อนไข (Unconditioned Response = UCR) ซึ่งหมายถึง การตอบสนองตามธรรมชาติที่ไม่ต้องมีการบังคับ เช่น การเคาะเอ็นที่สะบ้าหัวเข่าทำให้เกิดการกระตุกขึ้นนั้น เป็นปฏิกิริยาสะท้อนโดยธรรมชาติ (Reflex) สมมุติว่าเราสร้างการเชื่อมโยงบางอย่างขึ้นในระบบประสาท เช่น สั่นกระดิ่งทุกครั้งที่มีการเคาะหัวเข่า จากนั้นเข่าจะกระตุกเมื่อได้ยินเสียงกระดิ่งโดยไม่ต้องเคาะหัวเข่า เป็นต้น

ในการทดลองของพาฟลอฟนั้น พบว่า

1. การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก ควรเริ่มจากการเสนอสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขก่อน แล้วจึงเสนอสิ่งเร้าที่ไม่วางเงื่อนไข
2. ช่วงเวลาในการให้สิ่งเร้าที่วางเงื่อนไข และไม่วางเงื่อนไขที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดการตอบสนองที่แตกต่างกัน
3. ถ้ามีการวางเงื่อนไขซ้ำกันมากครั้ง (หมายถึงการให้สิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขหลาย ๆ สิ่ง) การตอบสนองก็จะมีกำลังอ่อนลงมากยิ่งขึ้น

ทศนา แยมณี (2548, หน้า 52 - 53) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมการตอบสนองตามทฤษฎีการเรียนรู้ สรุปได้ ดังนี้

1. พฤติกรรมการตอบสนองของมนุษย์เกิดจากการวางเงื่อนไขที่ตอบสนองต่อความต้องการทางธรรมชาติ
2. พฤติกรรมการตอบสนองของมนุษย์สามารถเกิดขึ้นได้จากสิ่งเร้าที่เชื่อมโยงกับสิ่งเร้าตามธรรมชาติ
3. พฤติกรรมการตอบสนองของมนุษย์ที่เกิดจากสิ่งเร้าที่เชื่อมโยงกับสิ่งเร้าตามธรรมชาติจะลดลงเรื่อย ๆ และหยุดลงในที่สุดหากไม่ได้รับการตอบสนองตามธรรมชาติ
4. พฤติกรรมการตอบสนองของมนุษย์สิ่งเร้าที่เชื่อมโยงกับสิ่งเร้าตามธรรมชาติจะลดลงและหยุดไปเมื่อไม่ได้รับการตอบสนองตามธรรมชาติ และจะกลับปรากฏขึ้นได้อีกโดยไม่ต้องใช้สิ่งเร้าตามธรรมชาติ
5. มนุษย์มีแนวโน้มที่จะจำแนกลักษณะของสิ่งเร้าให้แตกต่างกันและเลือกตอบสนองได้ถูกต้อง

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ของสิ่งมีชีวิตในมุมมองของพาฟลอฟ คือ การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก ซึ่งหมายถึงการใช้สิ่งเร้า 2 สิ่งคู่กัน คือ สิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขและสิ่งเร้าที่ไม่ได้วางเงื่อนไขเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ คือ การตอบสนองที่เกิดจากการวางเงื่อนไข ซึ่งถ้าสิ่งมีชีวิตเกิดการเรียนรู้จริงแล้วจะมีการตอบสนองต่อสิ่งเร้า 2 สิ่งในลักษณะเดียวกัน แล้วไม่ว่าจะตัดสิ่งเร้าชนิดใดชนิดหนึ่งออกไป การตอบสนองก็ยังคงเป็นเช่นเดิม เพราะผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขกับสิ่งเร้าที่ไม่วางเงื่อนไขกับการตอบสนองได้นั่นเอง

จอห์น บี. วัตสัน (John B. Watson) เป็นนักจิตวิทยาชาวอเมริกัน มีช่วงชีวิตอยู่ระหว่างปี ค.ศ. 1878-1958 รวมอายุได้ 90 ปี วัตสันได้นำเอาทฤษฎีของพาฟลอฟมาเป็นหลักสำคัญในการอธิบายเรื่องการเรียน ผลงานของวัตสันได้รับความนิยมแพร่หลายจนได้รับการยกย่องว่าเป็น “บิดาของจิตวิทยาพฤติกรรมนิยม” ทฤษฎีของเขามีลักษณะในการอธิบายเรื่องการเกิดอารมณ์จากการวางเงื่อนไข (Conditioned Emotion) วัตสัน ได้ทำการทดลองโดยให้เด็กคนหนึ่งเล่นกับหนูขาว และขณะที่เด็กกำลังจะจับหนูขาว ก็ทำเสียงดังจนเด็กตกใจร้องไห้ หลังจากนั้นเด็กจะกลัวและร้องไห้เมื่อเห็นหนูขาว ต่อมาทดลองให้นำหนูขาวมาให้เด็กดู โดยแม่จะกอดเด็กไว้ จากนั้นเด็กก็จะค่อย ๆ หายกลัวหนูขาว จากการทดลองดังกล่าว วัตสันสรุปเป็นทฤษฎีการเรียนรู้ดังนี้

1. พฤติกรรมเป็นสิ่งที่สามารถควบคุมให้เกิดขึ้นได้ โดยการควบคุมสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขให้สัมพันธ์กับสิ่งเร้าตามธรรมชาติ และการเรียนรู้จะคงทนถาวร หากมีการให้สิ่งเร้าที่สัมพันธ์กันนั้นควบคู่กันไปอย่างสม่ำเสมอ

2. เมื่อสามารถทำให้เกิดพฤติกรรมใด ๆ ได้ ก็สามารถลดพฤติกรรมนั้นให้หายไปได้

2.2 ลักษณะของทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก

2.2.1 การตอบสนองเกิดจากสิ่งเร้า หรือสิ่งเร้าเป็นตัวดึงดูดการตอบสนองมา
 2.2.2 การตอบสนองเกิดขึ้นโดยไม่ได้ตั้งใจ หรือไม่ได้ตั้งใจ
 2.2.3 ให้ตัวเสริมแรงก่อน แล้วผู้เรียนจึงจะตอบสนอง เช่น ให้ผงเนื้อก่อนจึงจะมีน้ำลายไหล

2.2.4 รางวัลหรือตัวเสริมแรงไม่มีความจำเป็นต่อการวางเงื่อนไข
 2.2.5 ไม่ต้องทำอะไรกับผู้เรียน เพียงแต่คอยจนกระทั่งมีสิ่งเร้ามากระตุ้น
 จึงจะเกิดพฤติกรรม

2.2.6 เกี่ยวข้องกับปฏิกิริยาสะท้อนและอารมณ์ ซึ่งมีระบบประสาทอัตโนมัติ
 เข้าไปเกี่ยวข้องในแง่ของความแตกต่างระหว่างบุคคล

2.3 การประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน

2.3.1 ในแง่ของความแตกต่างระหว่างบุคคล ความแตกต่างทางด้านอารมณ์
 มีแบบแผนการตอบสนองได้ไม่เท่ากัน จำเป็นต้องคำนึงถึงสภาพทางอารมณ์ผู้เรียนว่าเหมาะสม
 ที่จะสอนเนื้อหาอะไร

2.3.2 การวางเงื่อนไข เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางด้านอารมณ์ด้วย โดยปกติ
 ผู้สอนสามารถทำให้ผู้เรียนรู้สึกชอบหรือไม่ชอบเนื้อหาที่เรียนหรือสิ่งแวดล้อมในการเรียน

2.3.3 การลบพฤติกรรมที่วางเงื่อนไข ผู้เรียนที่ถูกวางเงื่อนไขให้กลัวผู้สอน
 เราอาจช่วยได้โดยป้องกันไม่ให้ผู้สอนทำโทษเขา

2.3.4 การสรุปความเหมือนและการแยกความแตกต่าง เช่น การอ่านและการสะกดคำ
 ผู้เรียนที่สามารถสะกดคำว่า “Round” เขาก็ควรจะเรียนคำทุกคำที่ออกเสียง O-U-N-D ไปใน
 ขณะเดียวกันได้ เช่นคำว่า Found, Bound, Sound, Ground, แต่คำว่า Wound (บาดแผล) นั้นไม่ควร
 เอาเข้ามารวมกับคำที่ออกเสียง O-U-N-D และควรฝึกให้รู้จักแยกคำนี้ออกจากกลุ่ม

3. ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบต่อเนื่อง (Contiguous Conditioning Theory) กัทธรี
 (Guthrie) เอ็ดวิน อาร์ กัทธรี (Edwin R. Guthrie) เป็นศาสตราจารย์ทางจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัย
 วอชิงตันสหรัฐอเมริกา เป็นบุคคลสำคัญบุคคลหนึ่งที่ทำให้วงการทฤษฎีการเรียนรู้ก้าวหน้าไปได้
 ไกล จุดเริ่มต้นของทฤษฎีการเรียนรู้ของเขามีรากฐานมาจาก “ทฤษฎีการเรียนรู้ของวัตสัน” คือ
 การศึกษาการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิกหรือผลจากการแสดงปฏิกิริยาสะท้อน (Reflex) เน้นถึง
 การเรียนรู้แบบสัมพันธ์ต่อเนื่องแต่ต่อมาเขาได้พัฒนาทฤษฎีของเขาให้มีเอกลักษณ์ของตนเองมากขึ้น

ในปี ค.ศ. 1921 สมิธ (Smith) และกัทธรีได้เขียนหนังสือจิตวิทยาเบื้องต้น
 (Introductory psychology textbook) ขึ้น กล่าวถึงการวางเงื่อนไขที่ซับซ้อนต่าง ๆ มากกว่าของ
 วัตสันและพาฟลอฟ

ในปี ค.ศ. 1935 กัทธรีเขียนหนังสือเกี่ยวกับจิตวิทยาการเรียนรู้ (The Psychology of Learning) ต่อมามีการแก้ไขปรับปรุงในปี ค.ศ. 1952 เป็นเรื่องการเรียนรู้จากการวางเงื่อนไขเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ต่อเนื่องระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง (S-R) นั่นเอง ครั้งหลังสุดหนังสือได้ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1959 ฉบับที่แก้ไขปรับปรุง ซึ่งได้รับความนิยมจนกระทั่งถึงปัจจุบัน กัทธรีมีความคิดขัดแย้งกับธอร์น ไคล์ แต่เห็นด้วยกับวัตสันและพาฟลอฟ

หลักการเรียนรู้ของทฤษฎีทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบต่อเนื่อง (Contiguous Conditioning Theory) ของกัทธรีกล่าวว่า การเรียนรู้ของอินทรีย์เกิดจากความสัมพันธ์ต่อเนื่องระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง โดยเกิดจากการกระทำเพียงครั้งเดียว (One-trial Learning) ไม่ต้องลองทำหลาย ๆ เมื่อใดก็ตามที่มีการตอบสนองต่อสิ่งเร้าแสดงว่าอินทรีย์เรียนรู้ที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้า ที่ปรากฏในขณะนั้นทันที และเป็นการตอบสนองต่อสิ่งเร้าอย่างสมบูรณ์ ไม่จำเป็นต้องฝึกหัดอีกต่อไป โดยอ้างว่าการฝึกในครั้งต่อไปไม่มีผลให้สิ่งเร้าและการตอบสนองสัมพันธ์กันแน่นแฟ้นขึ้นเลย ซึ่งแนวความคิดนี้ตรงกันข้ามกับแนวความคิดของธอร์น ไคล์ ที่กล่าวว่า การเรียนรู้จะเกิดจากการลองผิดลองถูก โดยกระทำการตอบสนองหลาย ๆ อย่าง และเมื่อเกิดการเรียนรู้แล้วจะต้องมีการฝึกหัดให้กระทำซ้ำบ่อย ๆ กัทธรี กล่าวว่า “สิ่งเร้า ที่ทำให้เกิดอาการเคลื่อนไหวเป็นสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขที่แท้จริง” โดย กัทธรีและฮอร์ตตัน (Horton) ได้ร่วมกันทดลองการเรียนรู้แบบต่อเนื่อง โดยใช้แมวและสร้างกล่องปัญหาขึ้น ซึ่งมีลักษณะพิเศษ คือ มีกล้องถ่ายภาพยนตร์ติดไว้ที่กล่องปัญหาด้วย นอกจากนี้ยังมีเสาเล็ก ๆ อยู่กลางกล่อง และมีกระจกที่ประตูทางออก

3.1 ผลการทดลองดังกล่าว กัทธรีได้สรุปเป็นกฎการเรียนรู้ ดังนี้

3.1.1 กฎแห่งความต่อเนื่อง (Law of Contiguity) เมื่อมีสิ่งเร้ากลุ่มหนึ่งที่เกิดพร้อมกับอาการเคลื่อนไหว เมื่อสิ่งเร้านั้นเกิดขึ้นอีก อาการเคลื่อนไหวเดิมก็มีแนวโน้มที่จะเกิดตามมาด้วย เช่น เมื่อมีงูมาปรากฏต่อหน้าเด็กชาย ก. จะกลัวและวิ่งหนี ทุกครั้งที่เห็นงู เด็กชาย ก. ก็จะกลัวและวิ่งหนีเสมอ

3.1.2 กฎของการกระทำครั้งสุดท้าย (Law of Recency) หลักของการกระทำครั้งสุดท้าย (Recency) นั้น ถ้าการเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์จากการกระทำเพียงครั้งเดียวซึ่งเป็น การกระทำครั้งสุดท้ายในสภาพการณ์นั้น เมื่อสภาพการณ์ใหม่เกิดขึ้นอีกบุคคลจะทำเหมือนที่เคยได้กระทำในครั้งสุดท้าย ไม่ว่าการกระทำครั้งสุดท้ายจะผิดหรือถูกก็ตาม

3.1.3 การเรียนรู้เกิดขึ้นได้แม้เพียงครั้งเดียว (One Trial Learning) เมื่อมีสิ่งเร้ามา กระตุ้น อินทรีย์จะแสดงปฏิกิริยาตอบสนองออกมา ถ้าเกิดการเรียนรู้ขึ้นแล้วแม้เพียงครั้งเดียว ก็นับว่าได้เรียนรู้แล้ว ไม่จำเป็นต้องทำซ้ำอีก หรือไม่จำเป็นต้องฝึกซ้ำ

3.1.4 หลักการจูงใจ (Motivation) ในการทำให้เกิดการเรียนรู้ นั้น กัทธรีเน้นการจูงใจ (Motivation) มากกว่าการเสริมแรง ซึ่งมีแนวความคิดเช่นเดียวกับการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิกของพาฟลอฟและวัตสัน

3.2 หลักการเรียนรู้ของทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบต่อเนื่อง (Contiguous Conditioning Theory) สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนได้ ดังนี้

3.2.1 การนำหลักการเรียนรู้ไปใช้ จากหลักการเรียนรู้ที่ว่า การเรียนรู้เกิดจากการกระทำหรือการตอบสนองเพียงครั้งเดียว ได้ต้องลองกระทำหลาย ๆ ครั้ง หลักการนี้น่าจะใช้ได้ดีในผู้ใหญ่มากกว่าเด็ก และผู้มีประสบการณ์เดิมมากกว่าผู้ไม่เคยมีประสบการณ์เลย

3.2.2 ถ้าต้องการให้อินทรีย์เกิดการเรียนรู้ควรใช้การจูงใจ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมมากกว่าการเสริมแรง

3.2.3 เนื่องจากแนวความคิดของกัทธรีคล้ายคลึงกับแนวความคิดของวัตสันมาก ดังนั้น การนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนก็จะเป็นไปในทำนองเดียวกันกับทฤษฎีของวัตสันนั่นเอง

3.2.4 กัทธรีเชื่อว่าการลงโทษมีผลต่อการเรียนรู้ คือทำให้อินทรีย์กระทำในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เขาแยกการลงโทษออกเป็น 4 ขั้น ดังนี้

3.2.4.1 การลงโทษสถานเบา อาจทำให้ผู้ถูกลงโทษมีอาการตื่นเต้นเพียงเล็กน้อย แต่ยังคงแสดงพฤติกรรมเดิมอีกต่อไป

3.2.4.2 การเพิ่มการลงโทษ อาจทำให้ผู้ถูกลงโทษเลิกแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาได้

3.2.4.3 ถ้ายังคงลงโทษต่อไป การลงโทษจะเปรียบเสมือนแรงขับที่กระตุ้นให้อินทรีย์ตอบสนองต่อสิ่งเร้า จนกว่าอินทรีย์จะหาทางลดความเครียดจากแรงขับที่เกิดขึ้น กัทธรีกล่าวว่าการเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดจากการได้รับรางวัลที่พอใจ

3.2.4.4 ถ้าเกิดพฤติกรรมที่ไม่ดีคือพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา แล้วลงโทษจะทำให้มีพฤติกรรมอื่นเกิดตามมาหลังจากถูกลงโทษ จึงควรจัดพฤติกรรมที่ไม่ดีเสียก่อน ก่อนที่จะลงโทษ

3.3 พฤติกรรมโอเปอเรนท์ (Operant Behavioral) เป็นพฤติกรรมที่บุคคลหรือสัตว์แสดงพฤติกรรมตอบสนองออกมา (Emitted) โดยปราศจากสิ่งเร้าที่แน่นอน และพฤติกรรมนี้มีผลต่อสิ่งแวดล้อม นิยมเรียกกันว่า ทฤษฎีการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไขแบบโอเปอเรนท์ (Operant Conditioning Theory) หรือ ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำซึ่งมี สกินเนอร์

(B. F. Skinner) เป็นเจ้าของทฤษฎี สกินเนอร์ เกิดเมื่อปี ค.ศ. 1904 เป็นนักการศึกษาและนักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงมาก เขาได้ทดลองเกี่ยวกับการวางเงื่อนไขแบบอาการกระทำ (Operant Conditioning) จนได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางตั้งแต่ปี ค.ศ. 1935 สกินเนอร์ได้ทดลองการวางเงื่อนไขแบบโอเปอเรนท์กับหนูและนกในห้องทดลอง จนกระทั่งได้หลักการต่าง ๆ มาเป็นแนวทางการศึกษา การเรียนรู้ของมนุษย์ สกินเนอร์มีแนวคิดว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขและสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสม เพราะทฤษฎีนี้ต้องการเน้นเรื่องสิ่งแวดล้อม สิ่งสนับสนุนและการลงโทษ โดยพัฒนาจากทฤษฎีของ พาฟลอฟ และธอร์นไดค์ สกินเนอร์มองว่าพฤติกรรมของมนุษย์เป็นพฤติกรรมที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมของตนเอง พฤติกรรมของมนุษย์จะคงอยู่ตลอดไป จำเป็นต้องมีการเสริมแรง ซึ่งการเสริมแรงนี้ทั้งการเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) และการเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcement)

ในการเสริมแรงนั้น หมายถึง ผลของพฤติกรรมใด ๆ ที่ทำให้พฤติกรรมนั้นเข้มแข็งขึ้น การเสริมแรงทางบวก หมายถึง สภาพการณ์ที่ช่วยให้พฤติกรรมโอเปอเรนท์เกิดขึ้นในด้านความที่น่าจะเป็นไปได้ ส่วนการเสริมแรงทางลบเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์อาจจะทำให้พฤติกรรมโอเปอเรนท์เกิดขึ้นได้ สกินเนอร์ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยได้แยกวิธีการเสริมแรงออกเป็น 2 วิธี คือ

1. การให้การเสริมแรงทุกครั้ง (Continuous Reinforcement) เป็นการให้การเสริมแรงทุกครั้งให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้
2. การให้การเสริมแรงเป็นครั้งคราว (Partial Reinforcement) เป็นการให้การเสริมแรงเป็นครั้งคราว โดยไม่ให้ทุกครั้งให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยแยกการเสริมแรงเป็นครั้งคราวดังนี้
 - 2.1 เสริมแรงตามอัตราส่วนที่แน่นอน
 - 2.2 เสริมแรงตามอัตราส่วนที่ไม่แน่นอน
 - 2.3 เสริมแรงตามช่วงเวลาแน่นอน
 - 2.4 เสริมแรงตามช่วงเวลาที่ไม่แน่นอน

การเสริมแรงแต่ละวิธีให้ผลต่อการแสดงพฤติกรรมที่ต่างกัน และพบว่า การเสริมแรงตามอัตราส่วนที่ไม่แน่นอนจะให้ผลดีในด้านที่พฤติกรรมที่พึงประสงค์จะเกิดขึ้นในอัตราสูงมาก และเกิดขึ้นต่อไปอีกเป็นเวลานานหลังจากที่ไม่ได้รับการเสริมแรง

จากการศึกษาและทดลองของสกินเนอร์นั้น สามารถสรุปเป็นลักษณะ และทฤษฎีการเรียนรู้ของทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบโอเปอเรนต์หรือทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำได้ดังนี้

1. การตอบสนองเกิดจากอินทรีย์เป็นผู้กระทำขึ้นเอง (Operant Behavior)
2. การตอบสนองเกิดขึ้นโดยตั้งใจ หรือจงใจ (Voluntary Response)
3. ให้ตัวเสริมแรงหลังจากที่มีการตอบสนองขึ้นแล้ว
4. ถือว่ารางวัลหรือตัวเสริมแรงมีความจำเป็นมากต่อการวางเงื่อนไขซึ่งเป็นไปตามกฎ

แห่งความพอใจ (Law of Effect)

5. ผู้เรียนต้องทำอะไรอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งจะได้รับการเสริมแรง
6. เป็นการเรียนรู้ ที่เกี่ยวกับการตอบสนองของกระบวนการทางสมองที่สูงกว่าอัน

มีระบบประสาทกลางเข้าไปเกี่ยวข้อง

ทิสนา แจมณี (2548, หน้า 57) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำดังนี้

1. การกระทำใด ๆ ถ้าได้รับการเสริมแรง จะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีก ส่วนการกระทำที่ไม่มีการเสริมแรง แนวโน้มที่ความถี่ของการกระทำนั้นจะลดลงและหายไปในที่สุด
2. การเสริมแรงที่แปรเปลี่ยนทำให้การตอบสนองคงทนกว่าการเสริมแรงที่ตายตัว
3. การลงโทษทำให้เรียนรู้ได้เร็วและลืมเร็ว
4. การให้แรงเสริมหรือให้รางวัลเมื่ออินทรีย์กระทำพฤติกรรมที่ต้องการ สามารถช่วยปรับหรือปลูกฝังนิสัยที่ต้องการได้

4.1 หลักการเรียนรู้ของทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนได้ ดังนี้

4.1.1 ในการสอน การให้การเสริมแรงหลังการตอบสนองที่เหมาะสมของเด็ก จะช่วยเพิ่มอัตราการตอบสนองที่เหมาะสมนั้น

4.1.2 การเว้นระยะการเสริมแรงอย่างไม่เป็นระบบ หรือเปลี่ยนรูปแบบการเสริมแรงจะช่วยให้การตอบสนองของผู้เรียนคงทนถาวร

4.1.3 การลงโทษที่รุนแรงเกินไป มีผลเสียมาก ผู้เรียนอาจไม่ได้เรียนรู้หรือจำสิ่งที่เรียนรู้ไม่ได้ ควรใช้วิธีการงดการเสริมแรงเมื่อผู้เรียนมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์

4.1.4 หากต้องการเปลี่ยนพฤติกรรม หรือปลูกฝังนิสัยให้แก่ผู้เรียน ควรแยกแยะขั้นตอนของปฏิกิริยาตอบสนองออกเป็นลำดับขั้น โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน และจึงพิจารณาแรงเสริมที่จะให้แก่ผู้เรียน

นอกจากนี้การนำทฤษฎีนี้ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนนั้น มีแนวคิดที่สำคัญ คือ การตั้งจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมก็ต้องตั้งจุดมุ่งหมายไปในรูปของพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนสำหรับในห้องเรียนนั้น และตัวเสริมแรงที่มีความสำคัญอย่างยิ่งก็คือ ตัวเสริมแรงทุติยภูมิ ซึ่งได้แก่ การแสดงสีหน้ายิ้มแย้ม การชมเชยจากผู้สอน คะแนนความรู้สึกที่ได้รับความสำเร็จและโอกาสที่ได้ทำในสิ่งที่ต้องการ เป็นต้น ในการเรียนการสอนผู้สอนจะต้องให้ตัวเสริมแรงเหล่านี้เหมาะสมการจัดสถานการณ์เพื่อให้ผู้เรียนได้ผลตอบแทนที่พึงประสงค์ เช่น การเคียวหมากฝรั่งแทนการติคุนหรือ การจัดโปรแกรมการเรียนการสอนแบบสำเร็จรูป สกินเนอร์ เชื่อว่า ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ของแต่ละคนไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับสิ่งต่อไปนี้

1. ความสามารถของแต่ละบุคคล
2. โอกาสในการฝึกฝนของแต่ละคน
3. แรงจูงใจ (รางวัลหรือสิ่งสนับสนุนรวมทั้งกำลังใจ) ซึ่งจำเป็นในการเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนรู้ ส่วนการลงโทษจะให้ผลตรงข้าม
4. บุคคลเคยมีประสบการณ์ในการเผชิญกับปัญหาที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันมาก่อนก็จะสามารถแก้ปัญหาได้ง่ายกว่าการแก้ปัญหาใหม่
5. การถ่ายทอดการเรียนรู้ที่ดี จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจสิ่งที่ต้องเรียนรู้ได้ดี

ทฤษฎีการเรียนรู้ของฮัลล์ (Hull's Systematic Behavior Theory)

ฮัลล์ (Clark L. Hull) เป็นนักจิตวิทยาพฤติกรรมนิยมที่มีชื่อเสียงผู้หนึ่งของสหรัฐอเมริกา ได้ทำการทดลองทางด้านจิตวิทยาการเรียนรู้จนมีชื่อเสียง การทดลองดังกล่าวคือ การทดลองโดยฝึกให้หนูกดคัน โดยแบ่งหนูออกเป็นกลุ่ม ๆ แต่ละกลุ่มอดอาหาร 24 ชั่วโมง และแต่ละกลุ่มมีแบบแผนในการเสริมแรงแบบตายตัวต่างกัน บางกลุ่มกดคัน 5 ครั้ง จึงได้อาหาร ไปจนถึงกลุ่มที่กด 90 ครั้ง จึงได้อาหาร และอีกพวกหนึ่งทดลองแบบเดียวกันแต่อดอาหาร 3 ชั่วโมง ปรากฏว่ายิ่งอดอาหารมาก คือ มีแรงขับมาก จะมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความเข้มของนิสิต คือ จะทำให้การเชื่อมโยงระหว่างอวัยวะรับสัมผัส (Receptor) กับอวัยวะแสดงออก (Effectors) เข้มแข็งขึ้น ดังนั้นเมื่อหนูหิวมาก จึงมีพฤติกรรมกดคันเร็วขึ้น

1. กฎการเรียนรู้

1.1 กฎแห่งสมรรถภาพในการตอบสนอง (Law of Reactive Inhibition) หรือการยับยั้งปฏิริยา คือ ถ้าร่างกายเกิดความเหนื่อยล้า การตอบสนองหรือการเรียนรู้จะลดลง

1.2 กฎแห่งการลำดับกลุ่มนิสัย (Law of Habit Hierarchy) เมื่อมีสิ่งเร้ามากระตุ้นแต่ละคนจะมีการตอบสนองต่าง ๆ กัน ในระยะแรกการแสดงออกมีลักษณะง่าย ๆ ต่อเมื่อเรียนรู้มากขึ้นก็สามารถเลือกแสดงการตอบสนองในระดับที่สูงขึ้น หรือถูกต้องตามมาตรฐานของสังคม

1.3 กฎแห่งการไล่จะบรรลุปเป้าหมาย (Goal Gradient Hypothesis) เมื่อผู้เรียนยิ่งไล่จะบรรลุปเป้าหมายเท่าใดจะมีสมรรถภาพในการตอบสนองมากขึ้นเท่านั้น การเสริมแรงที่ทำให้ในเวลาไล่เลี่ยกับเป้าหมายจะช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด

การนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน

1. ในการจัดการเรียนการสอน ควรคำนึงถึงความพร้อม ความสามารถและเวลาที่ผู้เรียนจะเรียน ได้ดีที่สุด
2. ผู้เรียนมีระดับของการแสดงออกไม่เท่ากัน ในการจัดการเรียนการสอน ควรให้ทางเลือกที่หลากหลาย เพื่อผู้เรียนจะสามารถตอบสนองตามระดับความสามารถของตน
3. การให้การเสริมแรงในช่วงที่ไล่เลี่ยกับเป้าหมายมากที่สุด จะช่วยทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

นอกจากนี้ฮัลลยังกล่าวถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่จำเป็นในการเรียนรู้ดังนี้

1. ความสามารถ (Capacity) ในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลที่มีความแตกต่างกัน
2. การจูงใจ (Motivation) คือ การช่วยให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ขึ้น โดยการสร้างแรงขับ (Drive) ให้เกิดขึ้นมาก ๆ ในตัวผู้เรียน
3. การเสริมแรง (Reinforcement) ฮัลลเน้นว่าการเสริมแรงทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี และเน้นจำนวนครั้งของการเสริมแรงมากกว่าปริมาณของการเสริมแรงที่ให้ในแต่ละครั้ง
4. ความเข้าใจ (Understanding) การเรียนรู้โดยการสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง เมื่อไปประสบปัญหาที่คล้ายคลึงกับประสบการณ์เดิม ย่อมจะแก้ปัญหาโดยใช้ความเข้าใจได้เป็นผลสำเร็จอย่างยิ่ง
5. การถ่ายโยงการเรียนรู้ (Transfer of Learning) ถ้าการเรียนรู้ใหม่คล้ายคลึงกับการเรียนรู้เดิมในอดีต อินทรีย์จะสามารถตอบสนองต่อการเรียนรู้ใหม่เหมือนกับการเรียนรู้เดิม
6. การลืม (Forgetting) เมื่อกาลเวลาผ่านไปนาน ๆ และอินทรีย์ไม่ได้ใช้สิ่งเร้าที่เรารู้ นั้นบ่อย ๆ (Law of Disused) จะทำให้เกิดการลืมได้

จากที่นำเสนอมาข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่าหลักการทางจิตวิทยาได้เข้ามามีส่วนสำคัญในการกระบวนการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งกระบวนการสอนของครูผู้สอนเป็นอย่างยิ่ง ฉะนั้นจึงถือได้ว่าผู้สอน หรือผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของจิตวิทยาการศึกษาเป็นอย่างเนื่องจากการศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชาติ เยาวชนเป็นผลผลิตหลักจากกระบวนการจัดการศึกษา ฉะนั้น การจัดการศึกษาที่ดีต้องช่วยให้เยาวชนมีพัฒนาการทั้งทางด้านเชาวน์ปัญญา และทางบุคลิกภาพ เพื่อให้เยาวชนมีความสำเร็จในชีวิต ทุกประเทศจึงหาหนทางส่งเสริมการศึกษา

ให้มีคุณภาพ มีมาตรฐานเป็นเลิศ ความรู้ทางจิตวิทยาการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญ (สุรางค์ ใจ้วตระกูล, 2541, หน้า 4 - 5) จิตวิทยาการศึกษามีคุณประโยชน์ต่อครูหลายประการต่อไปนี้

1. รู้จักลักษณะนิสัย (Characteristics) ของผู้เรียนที่ครูต้องทราบหลักการพัฒนาทั้งทางร่างกายจิตใจ
2. มีความเข้าใจในการพัฒนาการทางบุคลิกภาพบางประการของผู้เรียน เช่น อัตมโนทัศน์ (Self Concept) ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร และเรียนรู้ถึงบทบาทของครูที่จะช่วยเหลือผู้เรียนให้มีอัตมโนทัศน์ที่ดีและถูกต้องได้อย่างไร
3. มีความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อจะได้ช่วยผู้เรียนรายบุคคลให้พัฒนาศักยภาพของแต่ละบุคคล
4. รู้วิธีจัดสภาพแวดล้อมของห้องเรียนให้เหมาะสมกับแต่ละวัยและขั้นการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน
5. มีความเข้าใจตัวแปรต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น แรงจูงใจ อัตมโนทัศน์และความตั้งความคาดหวังของครูที่มีต่อผู้เรียน
6. เตรียมการวางแผนการเรียน เพื่อให้การสอนมีประสิทธิภาพ สามารถช่วยให้ผู้เรียนทุกคนเรียนรู้ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล
7. มีความเข้าใจหลักการและทฤษฎีของการเรียนรู้ที่นักจิตวิทยาได้พิสูจน์แล้วว่าได้ผลดี เช่น การเรียนรู้จากการสังเกตหรือการเรียนรู้แบบ (Observational Learning)
8. มีความเข้าใจหลักการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งพฤติกรรมการสอนของครูที่มีการสอนอย่างมีประสิทธิภาพว่ามีอย่างไรบ้าง เช่น การใช้คำถาม การให้การเสริมแรง และการกระทำ เป็นต้น
9. มีความเข้าใจผู้เรียนที่มีผลการเรียนดีไม่ได้เป็นเพราะระดับเชาวน์ปัญญาเพียงอย่างเดียว แต่มีองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น แรงจูงใจ ทักษะคิด หรืออัตมโนทัศน์ของผู้เรียนและความคาดหวังของครูที่มีต่อผู้เรียน
10. มีความเข้าใจในการปกครองชั้นเรียน และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้

แนวคิดการจัดกิจกรรมตามแนวนุชนิยม

1. ความหมายของกิจกรรม

จากการศึกษาความหมายของ “กิจกรรม” ที่นักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายไว้ซึ่งสามารถนำมาสรุป มีรายละเอียดดังนี้

Good (1973, p. 10) กล่าวว่า กิจกรรมการศึกษา (Educational Activities) จึงมีความหมายว่าเป็นประสบการณ์ทางกาย (Physical) และประสบการณ์ทางสมอง (Intellectual) ที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้

Ragon and Shepherd (1971, p. 3) กล่าวว่า กิจกรรมเป็นการศึกษาถึงธรรมชาติของกลุ่มเมื่อมนุษย์มารวมตัวกัน ซึ่งมีการศึกษาพฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม โดยใช้วิธีการอภิปรายและประเมินผลร่วมกัน

Ohlsen (1970, pp. 6 - 7) ได้กล่าวถึงความหมายของกิจกรรมไว้ 2 ประการ ดังนี้

1. กิจกรรมที่ผู้นำเป็นผู้ให้ข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ แก่สมาชิกเพื่อที่สมาชิกได้บรรลุถึงความมุ่งหมายต่าง ๆ ของกลุ่ม โดยปกติผู้นำกลุ่มแบบนี้ จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษา อาชีพ และสังคม และส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มนำข้อมูลเหล่านี้มาอภิปรายเพื่อประโยชน์สำหรับตนเอง เช่น การปฐมนิเทศ การปัจฉินิเทศ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้จัดในช่วงเป็นต้น ในการทำกิจกรรมกลุ่มแบบนี้ ครูจะเป็นผู้ดำเนินการวางแผนให้กับสมาชิกเป็นต้น

2. กิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ ที่สมาชิกเป็นผู้ดำเนินการ คือ ได้วางแผนร่วมกันจัดขึ้นเอง เช่น กลุ่มอภิปรายในเรื่องต่าง ๆ ที่นักเรียนสนใจหรือในกิจกรรมหลักสูตร เป็นต้น

Kemp (1965, p. 504) กล่าวว่า กิจกรรมเป็นกระบวนการที่ทำให้ทุกคนได้มีโอกาสรวมกันเป็นกลุ่ม เพื่อแก้ปัญหา หรือเพื่อกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์แน่นอน

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2543, หน้า 138-142) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการศึกษาทั่วไปเป็นการสร้างคน ไม่ใช่การให้เนื้อหาหรือสอนเนื้อหาที่กำหนดไว้เท่านั้น กระบวนการสอนที่สมบูรณ์จึงครอบคลุมทั้งกระบวนการเรียนการสอนในห้องเรียนและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่องในห้องเรียนด้วยพร้อมกัน

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับห้องเรียนอาจดำเนินการได้อย่างน้อย 2 ประการ คือ

1. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสอนโดยตรง
2. กิจกรรมนอกหลักสูตร

ชญญา บัวประเสริฐ (2546, หน้า 9) กล่าวว่า กิจกรรม หมายถึง การนำเอาประสบการณ์มาวางแผนแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการของสมาชิกแต่ละคนและการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มโดยรวมประสบการณ์ของกลุ่มจะทำให้เกิดการพัฒนาในส่วนบุคคลและกลุ่มก็จะดำเนินไปด้วยความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย นอกจากนี้การทำกิจกรรมกลุ่มยังจะต้องเกี่ยวข้องกับการรับรู้เรื่องความต้องการของบุคคลอื่นและทักษะในการแสดงออกถึงความเข้าใจดังกล่าว ในการสร้างสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ซึ่งทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายในการจัดแต่ละครั้งด้วย

พรรณพิศ วาณิชการ (2538, หน้า 24) กล่าวว่า กิจกรรม หมายถึง การกระทำกิจกรรมร่วมกันของบุคคลในกลุ่มซึ่งร่วมกันวางแผนงานตามเป้าประสงค์ และจัดประสบการณ์เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ขึ้น ทั้งในตัวบุคคลและในกลุ่มสิ่งที่เกิดเป็นพิเศษในเรื่องของกิจกรรมกลุ่ม คือ วิธีการศึกษาจะมีลักษณะเป็นการศึกษาจากประสบการณ์ และการปฏิบัติจริง โดยผู้ศึกษาจะเข้าไปมีส่วนร่วมในประสบการณ์การเรียนรู้ และปฏิบัติงานจริงตามที่จัดขึ้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวทำให้ผู้ศึกษาได้ศึกษาด้วยความสนุกสนานมีชีวิตชีวา และท้าทายความสามารถของแต่ละบุคคล รวมทั้งสมาชิกแต่ละคนยังได้รับประสบการณ์การเรียนรู้อย่างกว้างขวางจากสมาชิกคนอื่น ๆ ด้วย

กรมวิชาการ (2540, หน้า 3) ได้กล่าวถึงความหมายของ กิจกรรม ว่าเป็นการปฏิบัติงานร่วมกันของผู้เรียนเป็นกลุ่ม ๆ ตามความสนใจและความถนัดโดยผู้เรียนช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และช่วยกันแก้ปัญหา อันเป็นการปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีในการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย

สรุปได้ว่า กิจกรรม หมายถึง กิจกรรมที่มุ่งหมายเพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้ เข้าใจตนเอง และเข้าใจผู้อื่นด้วย สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นและพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของบุคคลในทางที่ดีขึ้น โดยได้เรียนรู้ถึงการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และเปิดโอกาสให้บุคคลได้ปรับปรุง แก้ไขเปลี่ยนแปลงมีความสามารถ คิดเป็น มีทัศนคติเพื่อพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ และสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข สภาพการณ์หรือประสบการณ์ที่หลากหลายซึ่งองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนจัดขึ้นเพื่อให้บุคคลสามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ พฤติกรรม และองค์ความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และดำเนินตลอดชีวิต

แนวคิดการจัดกิจกรรมตามแนวมุขยนิยม

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวมุขยนิยม จะมีหลักการพื้นฐานที่สำคัญอยู่ที่การคำนึงถึงความเป็นคนของคน โดยจะมองธรรมชาติของมนุษย์ในลักษณะที่ว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความดีงามที่ติดตัวมาแต่กำเนิด (Good - Active) มนุษย์เป็นผู้ที่มีอิสระสามารถที่จะนำตัวเองและฟังตนเองได้ เป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ที่จะทำประโยชน์ให้สังคม มีอิสระเสรีภาพที่จะเลือกทำสิ่งต่าง ๆ ที่จะไม่ทำให้ผู้ใดเดือดร้อน ซึ่งรวมทั้งตนเองด้วย มนุษย์เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบและเป็นผู้สร้างสรรค์สังคม (พรรณ พิ. เจนจิต, 2545) ในขณะที่ฝ่ายพฤติกรรมนิยมได้เน้นความสำคัญของสิ่งเร้าภายนอกที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมขึ้น ถึงกับกล่าวว่า ถ้าไม่มีสิ่งเร้า ก็ไม่มีการตอบสนอง (หรือพฤติกรรม) เกิดขึ้นอย่างไรก็ตาม มีนักจิตวิทยาอีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่า แท้จริงแล้วพฤติกรรมของมนุษย์เป็นผลมาจากจิตใจที่มีอยู่ภายในร่างกายของมนุษย์นั่นเอง จิตใจของมนุษย์ย่อมมีความต้องการ แต่ยังเกิดจากจิตใจที่มีอยู่ภายในนั่นเองด้วย นักจิตวิทยาพวกหลังนี้เรียกชื่อว่า นักจิตวิทยามุขยนิยม ดังนั้น สิ่งที่นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ มีความคิดที่แตกต่างไปจากนักจิตวิทยา

ในกลุ่มพฤติกรรมนิยมเป็นอย่างมาก ก็คือ การให้ความสำคัญกับผู้ร่วมกิจกรรมโดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (Humanness) ในตัวผู้ร่วมกิจกรรมทุก ๆ คนอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งแนวคิดของนักจิตวิทยาที่สำคัญของกลุ่มมนุษยนิยม มีดังนี้

Roger (1975) กล่าวว่า บุคคลอยู่ในโลกแห่งประสบการณ์ของตนเองและอยู่ในโครงสร้างภายในของตนเอง เขาจะไม่รับรู้สิ่งที่คุกคามให้เขาเปลี่ยนโครงสร้างภายในของเขา ดังนั้นการจัดกิจกรรม จึงควรใช้ผู้ร่วมกิจกรรมเป็นศูนย์กลาง (Learner - Centered)

Maslow (1970) กล่าวว่า มนุษย์มีความต้องการตามลำดับขั้นจากต่ำไปหาสูง ขั้นสูงสุดคือ “ความสมบูรณ์แห่งตน” (Self - Actualization) ความต้องการตามลำดับขั้นมีอยู่ 5 ประการเรียงตามลำดับจากต่ำไปสูง ดังนี้

1. ความต้องการทางร่างกายหรือการอยู่รอด
2. ความต้องการความปลอดภัย
3. ความต้องการด้านความรัก และความรู้สึกว่าเป็นสมาชิกของกลุ่ม
4. ความต้องการเห็นคุณค่าในตัวเอง
5. ความต้องการตระหนักในตัวเอง

กล่าวโดยสรุป ความเชื่อด้านมนุษยนิยมเท่าที่กล่าวมาแล้วในตอนต้นสามารถสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้ (สุนทร สุนันทชัย, 2544)

1. มนุษย์มีดีโดยธรรมชาติ (Good-Active) ถ้าหากจัดสิ่งแวดล้อม กิจกรรมการเรียนการสอนที่สามารถให้ความรัก ความอบอุ่น และเสรีภาพ มนุษย์เราก็จะเติบโตขึ้นมาเป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคมโดยทั่วไป เพราะมนุษย์มีสิ่งดีโดยธรรมชาติ เมื่อสิ่งแวดล้อมเอื้ออำนวยก็จะส่งเสริมให้สิ่งดีที่มีอยู่ได้เติบโตและงอกงามยิ่งขึ้น

2. เสรีภาพและการควบคุมตัวเอง (Independence and Self-Control) นักมนุษยนิยมเชื่อว่า มนุษย์เราเป็นสัตว์โลกที่เป็นอิสระ พฤติกรรมของมนุษย์ไม่ได้ถูกกำหนดโดยพลังอำนาจจากภายนอก พฤติกรรมเป็นผลของการเลือกของมนุษย์ซึ่งแต่ละคนมีความสามารถที่จะตัดสินใจสิ่งต่าง ๆ ได้โดยอิสระ

3. เอกกัตภาพและศักยภาพ (Individuality and Potentiality) ตามความเชื่อด้านมนุษยนิยม บุคคลแต่ละคนย่อมมีเอกกัตภาพและความเป็นตัวของตัวเอง มนุษยนิยมเชื่อและศรัทธาในตัวคน และเชื่อว่าคนเราย่อมมีพลังและศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองไปสู่ชีวิตที่ดีงาม สามารถแก้ไขปัญหาดต่าง ๆ และประสบความสำเร็จในชีวิตได้

4. มโนทัศน์เกี่ยวกับตัวเองและตัวตน (Self-Concept and the Self) การเน้นเกี่ยวกับเรื่องตัวเอง ไม่ได้หมายถึง การส่งเสริมให้ตนเองเป็นศูนย์กลางโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น แท้จริงแล้ว

จุดเน้นของมนุษยนิยม ก็คือ การส่งเสริมให้บุคคลรู้จักรับผิดชอบต่อผู้อื่นและบำเพ็ญตนเองให้เป็นประโยชน์ต่อบุคคลทั้งหลายในสังคม

คำว่า “ตัวตน” (Self) ในทฤษฎีของมนุษยนิยมประกอบด้วยผลรวมของทุกสิ่ง ซึ่งทำให้คนหนึ่งแตกต่างกับคนอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้ ได้แก่ เจตคติ ร่างกาย ค่านิยม ความรู้สึก สติปัญญา ฯลฯ มนุษยนิยมจึงเน้นความเป็นตัวตนของแต่ละคน เพราะตัวตนของแต่ละคนย่อมไม่เหมือนใครอื่น

มโนทัศน์เกี่ยวกับตัวเอง (Self - Concept) นั้นเป็นการประเมินจากความรู้สึกที่เรามีต่อตัวเองว่า ตนเองคือใครและเป็นคนอย่างไร ซึ่งมโนทัศน์เกี่ยวกับตัวเองจะเป็นสิ่งที่คอยกำหนดพฤติกรรมของบุคคล

5. การพัฒนาตนให้เต็มศักยภาพ (Self - Actualization) ความเจริญงอกงาม การพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ นั้น เป็นลักษณะภายในของมนุษย์ทุกคนที่มีความต้องการที่จะเติบโตอย่างต่อเนื่อง ดังข้อเสนอของอับราฮัม มาสโลว์ ซึ่งได้ให้ทฤษฎีเกี่ยวกับลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ ความต้องการเป็นรากฐานของการจูงใจของมนุษย์ที่จะพัฒนาตนเองจากลำดับต่ำสุดไปจนสูงสุด

6. สัญญา (Perception) ตามความเชื่อของมนุษยนิยม พฤติกรรมย่อมเป็นผลมาจากสัญญาหรือการรับรู้ที่แตกต่างกัน ถ้ากล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือ การรับรู้ที่ต่างกัน แม้ว่าจะมีสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นอย่างเดียวกัน ก็ไม่จำเป็นต้องทำให้คนรับรู้เหมือนกัน เพราะอาจจะมองสิ่งเดียวกันแตกต่างกันไปคนละอย่างก็ได้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่มีมาแต่เดิมของแต่ละคน

7. ความรับผิดชอบ (Responsibility) มนุษยนิยมเน้นเรื่องความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่นเป็นอย่างมาก บุคคลแต่ละคนมีภารกิจที่จะต้องพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ให้สามารถเป็นคนที่ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทั้งนี้ ในการพัฒนาตนเองนั้น สิ่งดีงามทั้งหลายที่เกิดขึ้นในตนเอง ก็ย่อมจะเป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น ๆ โดยส่วนรวมด้วยเช่นเดียวกัน

สรุปได้ว่า ความเชื่อด้านมนุษยนิยมนั้น เห็นว่า บุคคลแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกัน มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเอง มีเสรีภาพ และสามารถควบคุมตนเองได้ การให้การศึกษา จึงไม่ควรจะมุ่งทำให้ทุก ๆ คนเหมือนกัน โดยไม่คำนึงถึงความต้องการของเขา เพราะการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อการเรียนรู้สิ่ง ๆ นั้นมีความสำคัญและสัมพันธ์กับชีวิตของผู้เข้าร่วมกิจกรรม สิ่งที่ไม่มีความหมายแก่ผู้ร่วมกิจกรรม เขาก็จะไม่เลือกที่จะเรียนและการเรียนรู้ก็จะไม่เกิดขึ้น ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้จัดกิจกรรมจะต้องจัดกิจกรรมที่สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริง (Need) ของผู้ร่วมกิจกรรมและสามารถจูงใจผู้ร่วมกิจกรรมได้

หลักการในการจัดกิจกรรมตามแนวมุขนิยมนิยม

การจัดการเรียนการสอนของกลุ่มมนุษยนิยม (Humanist) มีความแตกต่างกับกลุ่มที่มีความเชื่อแบบพฤติกรรมนิยม โดยกลุ่มพฤติกรรมนิยมจะมีวิธีการเรียนการสอนแบบ S-R Theory ซึ่งมีความเชื่อพื้นฐานว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่ผู้จัดกิจกรรมได้สอนไป ผู้ร่วมกิจกรรมจะต้องตอบสนองออกมาเหมือนกันหมด โดยมีได้คำนึงถึงอารมณ์ของผู้ร่วมกิจกรรม จึงเท่ากับว่าผู้จัดกิจกรรมได้ปฏิบัติต่อผู้ร่วมกิจกรรมเหมือนสัตว์ หรือเครื่องคอมพิวเตอร์ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ไม่สามารถแสดงอารมณ์ ความรู้สึกที่ละเอียดอ่อนได้ ในขณะที่มนุษยนิยมมีลักษณะแตกต่างจากสัตว์หรือเครื่องจักร ดังนั้นกลุ่มมนุษยนิยมจึงมีความเชื่อในทฤษฎีการเรียนรู้แบบ S-O-R Theory ซึ่งเชื่อว่าผู้ร่วมกิจกรรมมีการเรียนรู้ที่ไม่เหมือนสัตว์ มนุษย์แต่ละคนมีความแตกต่างกัน มีประสบการณ์ที่สะสมมาในอดีตที่แตกต่างกัน ฉะนั้น ผู้ร่วมกิจกรรมแต่ละคนจะใช้เวลาในการเรียนรู้สิ่งเดียวกันต่างกัน สิ่งเดียวกันที่ผู้จัดกิจกรรมได้สอนไป ผู้ร่วมกิจกรรมอาจจะได้รับแตกต่างกัน ดังนั้นผู้จัดกิจกรรมที่มีความเป็นมนุษยนิยม จะมีความเคารพในตัวผู้ร่วมกิจกรรม ความเห็นประสบการณ์เดิม และการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของผู้ร่วมกิจกรรมสูง โดยจะให้ความเคารพในความเป็นมนุษย์ของผู้ร่วมกิจกรรมแต่ละคนอย่างเท่าเทียมกัน สรุปแล้ว การจัดกิจกรรมตามแนวมุขนิยมนิยม จะต้องคำนึงถึง “ความเป็นคนของคน” เป็นสำคัญ

ดังนั้น หลักในการจัดกิจกรรมตามแนวมุขนิยมนิยม สามารถสรุปได้หลักการที่สำคัญ ๆ ได้ดังนี้ (สุนทร สุนันท์ชัย, 2544)

1. ผู้ร่วมกิจกรรมเป็นศูนย์กลาง (Learner - Centered) มุขนิยมนิยมถือว่า ผู้ร่วมกิจกรรมมีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ มีเสรีภาพที่จะเรียนในสิ่งที่ตนต้องการ และวิธีสอนที่ตนประสงค์ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่และมีความคิดสร้างสรรค์ที่สูงขึ้น
2. ผู้จัดกิจกรรมเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Teachers as Facilitator) บทบาทของผู้จัดกิจกรรมในทฤษฎีของมนุษยนิยม ก็คือ การเป็นผู้อำนวยความสะดวก ผู้ช่วย ผู้ร่วมงานในกระบวนการเรียนรู้ ผู้จัดกิจกรรมไม่เพียงแต่เป็นผู้ให้ความรู้ แต่จะต้องเป็นผู้สร้างเงื่อนไขที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นได้ ผู้จัดกิจกรรมที่เป็นนักมนุษยนิยมที่แท้จริง จะต้องยอมรับนับถือและใช้ประสบการณ์ของผู้ร่วมกิจกรรมเองให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน
3. ลักษณะแห่งการเรียนรู้ (The act of Learning) ในทฤษฎีของมนุษยนิยมการรับรู้ของมนุษย์เรามีลักษณะเลือกสรร ด้วยเหตุนี้ การรับรู้ของแต่ละคนจึงแตกต่างกัน การเลือกสรรขึ้นอยู่กับสิ่งที่ผู้ร่วมกิจกรรมเห็นว่ามีความสำคัญและมีความหมายแก่ตนเองมากน้อยเพียงไร

4. การประเมินผลตนเอง (Self - Evaluation) การประเมินผลตนเองเป็นสิ่งจำเป็น เพราะผู้ร่วมกิจกรรมย่อมจะวินิจฉัยได้ดีที่สุดว่า สิ่งที่เรียนนั้นเป็นไปตามความต้องการและความสนใจของตนหรือไม่

รูปแบบการจัดอบรมโดยใช้กิจกรรมตามแนวนุชนิยม มีดังนี้ (อุ้นตา นพคุณ, 2528)

1. รูปแบบการจัดกิจกรรม เน้นความคิดที่ว่า การเรียนรู้เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล ซึ่งผู้ร่วมกิจกรรมแต่ละคนจะนำประสบการณ์เดิม ค่านิยม ทักษะ และวิธีการต่าง ๆ เข้ามาสู่การเรียนรู้ โดยแนวคิดพื้นฐานของกลุ่มมนุษยนิยม มีความเชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพตามธรรมชาติที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ดังนั้น ผู้จัดกิจกรรมจึงเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้เข้าสู่กระบวนการเรียนรู้เท่านั้น

2. กลยุทธ์ในการจัดกิจกรรม จะเน้นที่ความต้องการของผู้ร่วมกิจกรรมเป็นหลัก โดยผู้ร่วมกิจกรรมจะได้รับความช่วยเหลือจากผู้จัดกิจกรรมหรือระหว่างผู้ร่วมกิจกรรมด้วยกัน เพื่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน โดยภารกิจหลักของผู้จัดกิจกรรม มีดังนี้

3. การสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้

4. การช่วยให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดความกระฉับกระช่วนในเป้าหมายของการเรียนรู้และความต้องการของตนเอง

5. การทำตนเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้ร่วมกิจกรรมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

6. การเล่นได้หลายบทบาท เช่น เป็นทั้งผู้ช่วย เป็นทั้งผู้สังเกตการณ์ และเป็นผู้ที่สามารถเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึก และจิตใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เป็นอย่างดี

7. การจัดกิจกรรมตามแนวนุชนิยม มีหลักการว่า ก่อนจะจัดกิจกรรม ผู้จัดกิจกรรมจะต้องให้ผู้ร่วมกิจกรรมวิเคราะห์ว่าความต้องการของตนเอง คือ อะไร แล้วจึงวางแผนด้านเนื้อหา กระบวนการดำเนินกิจกรรม และการประเมินผล

8. การจัดกิจกรรมต่าง ๆ จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ผู้ร่วมกิจกรรมทุกคนมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ซึ่งสมควรได้รับความเคารพและการยอมรับจากผู้จัดกิจกรรม

9. การจัดกิจกรรมตามแนวนุชนิยม มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 ประการ คือ

9.1 เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้ร่วมกิจกรรมสามารถค้นหาค่านิยม ทักษะ และวิธีการต่าง ๆ ด้วยตนเอง เพื่อนำไปใช้ต่อไปในการเรียนรู้

9.2 เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้ร่วมกิจกรรมสามารถพัฒนามโนทัศน์เกี่ยวกับตนเอง และพัฒนาความเห็นคุณค่าในตัวเอง ซึ่งจะเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า ตามหลักในการจัดกิจกรรมตามแนวมุขนิยมนั้น จะเห็นได้ว่า การจัดกิจกรรมจะเน้นให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้มีสมรรถภาพทั้ง 3 ด้านไปพร้อม ๆ กัน คือ ด้านความรู้ (Cognitive) ด้านอารมณ์ความรู้สึก (Affective) และด้านทักษะ (Psychomotor) ซึ่งผู้จัดกิจกรรมจะต้องเป็นผู้ที่คอยกระตุ้นให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้รู้จักคิด รู้จักใช้เหตุผล และลงมือกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างยั่งยืนของผู้ร่วมกิจกรรม

หลักสำคัญของการเรียนรู้แบบมนุษยนิยม

ตั้งแต่ปี 1950 เป็นต้นมาในสหรัฐอเมริกา ระบบการศึกษาได้รับอิทธิพลจากนักปรัชญาและนักจิตวิทยากลุ่มมนุษยนิยมทุกระดับ โดยนักมนุษยนิยมที่ช่วยประยุกต์แนวคิดมนุษยนิยมใช้ในการศึกษาผู้ใหญ่มีอยู่ 2 ท่าน คือ คาร์ล โรเจอร์ (Carl Roger) และแมลคัม โนลส์ (Malcom S.Knowles) โดยได้ให้หลักการสำคัญของการเรียนรู้แบบมนุษยนิยมไว้ ดังนี้ (อุณา นพคุณ, 2528)

Roger (1975, pp. 93 - 114) ได้สรุปหลักการการเรียนรู้แบบมนุษยนิยมไว้ 5 ประการ มีดังนี้

1. เราไม่สามารถสอนผู้อื่นได้โดยตรง เราเพียงแต่ช่วยอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้
2. บุคคลจะเรียนรู้ได้ดีในสิ่งที่เขารับรู้และคิดว่า สิ่งนั้น ๆ จะมีส่วนช่วยส่งเสริมหรือช่วยให้เขาสามารถรักษาโครงสร้างภายในของตนเองได้
3. บุคคลจะต่อต้านและปฏิเสธประสบการณ์ที่เขาคิดว่าเป็นประสบการณ์ที่จะต้องให้เขาเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภายในของตนเอง
4. ถ้าบุคคลในสิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่เขาคิดว่าเขากำลังถูกข่มขู่โครงสร้างภายในตัวของเขาบุคคลผู้นั้นจะยิ่งยับยั้ง ไม่ยอมยืดหยุ่น และไม่ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม แต่ถ้าหากเขารู้สึกถึงความปลอดภัย เขาจะปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ได้ดี
5. ประสบการณ์ทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพที่สุดในการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้จะต้องเป็นประสบการณ์ที่ไม่ข่มขู่ผู้ร่วมกิจกรรม

Knowles (1975) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าและทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่เรียกว่า “แอนดราโกยี (Andragogy)” ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการจัดกิจกรรมทางการศึกษา โดยมีหลักการที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. มโนภาพต่อตนเอง (Self - Concept) บุคคลเจริญเติบโตและมีวุฒิภาวะมากเท่าไร มโนภาพต่อตนเองจะเคลื่อนจากการพึ่งผู้อื่นเต็มที่เป็นไปเป็นการนำตัวเอง และเมื่อเขาสามารถนำตัวเองได้ เขาจะเกิดความต้องการให้ผู้อื่นมองว่าเขาสามารถควบคุมและกำหนดชะตากรรมในชีวิตตัวเองได้

2. ประสบการณ์ (Experience) บุคคลยังมีประสบการณ์กว้างขวาง ก็จะทำให้เขาเป็นแหล่งทรัพยากรของการเรียนรู้สำหรับผู้อื่น และในขณะเดียวกันก็จะเป็นพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้ใหม่ ๆ

3. ความพร้อม (Readiness) ผู้ใหญ่มีความพร้อมที่จะเรียน เมื่อเขาารู้สึกว่าสิ่งนั้นมีความจำเป็นและเป็นประโยชน์ต่อตัวเขา

4. แนวโน้มต่อการเรียนรู้ (Orientation to Learning) ผู้ใหญ่มีแนวโน้มที่จะยึดปัญหาเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้แล้วสามารถนำไปใช้ในทันที

Weinderg and Creed (2000) ได้สรุปหลักการสำคัญของการเรียนรู้แบบมนุษยนิยมไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ในทุกขณะ ดังนั้น ผู้จัดกิจกรรมจะต้องให้ผู้ร่วมกิจกรรมมีความเป็นตัวของตัวเอง โดยไม่พยายามเข้าไปควบคุมความคิดหรือความรู้สึกของผู้ร่วมกิจกรรมให้เป็นไปอย่างที่คุณจัดกิจกรรมต้องการ แต่จะสนับสนุนให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้จากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมโดยตรงอย่างเป็นอิสระมากที่สุด

2. การเรียนรู้เกิดจากการกระทำ โดยผู้จัดกิจกรรมจะต้องจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ในการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ซึ่งเป็นผลมาจากการกระทำของพวกเขาเอง ดังนั้น ผู้จัดกิจกรรมควรพยายามหลีกเลี่ยงให้ผู้ร่วมกิจกรรมใช้จินตนาการมากเกินไป เพราะผู้ร่วมกิจกรรมจะเกิดการเรียนรู้ที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง และทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจที่อาจบิดเบือนไปจากความจริง

3. การเรียนรู้เกิดจากการร่วมมือกันระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งผู้จัดกิจกรรมควรพยายามให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และความรู้สึก เพื่อให้ทุกคนได้มีส่วนช่วยเหลือส่งเสริมซึ่งกันและกัน โดยการใช้กระบวนการกลุ่มในการสร้างสถานการณ์ที่เอื้อต่อการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมกิจกรรมด้วยกัน

4. การเรียนรู้เกิดจากภายในตัวออกมา หมายถึง การเรียนรู้จะเกิดขึ้นมาได้นั้น จะต้องเป็นการเรียนรู้เฉพาะในสิ่งที่มีความหมายและความสำคัญต่อชีวิตของผู้ร่วมกิจกรรมเท่านั้น มิฉะนั้นแล้ว การเรียนรู้ก็จะไม่สามารถเกิดขึ้นมาได้ เนื่องจากการเรียนรู้ที่เกิดจากการถูกบังคับ ขัดเขี่ย และคุกคามจากผู้จัดกิจกรรม จะไม่ทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดความสนใจที่จะเรียนแต่อย่างใด เพราะการเรียนรู้ในสิ่งนั้น ๆ ไม่ได้มีความสอดคล้องกับความต้องการและเป้าหมายในชีวิตของผู้ร่วมกิจกรรม

5. การเรียนรู้เกิดขึ้นจากการให้ความเคารพในความเป็นมนุษย์ของผู้ร่วมกิจกรรม โดยผู้จัดกิจกรรมจะต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นคนที่เท่าเทียมกันด้วยการแสดงออกถึงการให้

ความยอมรับ ยกย่อง นับถือ เห็นคุณค่า ให้ความสำคัญ และเคารพในความแตกต่างของผู้ร่วมกิจกรรมแต่ละคน ซึ่งก็จะช่วยให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญและมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้จัดกิจกรรม

การประยุกต์แนวคิดมนุษยนิยมมาใช้ในการจัดกิจกรรม

ในการประยุกต์แนวคิดมนุษยนิยมมาใช้ในการจัดกิจกรรม มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้ (สุรางค์ โคว์ตระกูล, 2541)

1. เปิดโอกาสและกระตุ้นให้ผู้ร่วมกิจกรรมตัดสินใจที่จะเรียนรู้ตามความต้องการ และความสนใจของตนเอง
2. สร้างบรรยากาศที่มีลักษณะอบอุ่น เป็นมิตร และให้การยอมรับ โดยพยายามสื่อความรู้สึกของผู้จัดกิจกรรมที่เชื่อว่าผู้ร่วมกิจกรรมทุกคนสามารถเรียนรู้และประสบความสำเร็จจากการเรียนรู้ได้
3. พยายามทำตัวเป็นผู้อำนวยความสะดวก โดยเป็นผู้คอยกระตุ้นให้กำลังใจตลอดจนเป็นผู้คอยช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้
4. แสดงพฤติกรรมที่เป็นธรรมชาติที่แท้จริงของผู้จัดกิจกรรม โดยไม่ทำตัวเป็นคนเสแสร้งหลอกลวง ไม่จริงใจ เพราะถ้าผู้ร่วมกิจกรรมรู้จักตัวคนที่แท้จริงของผู้จัดกิจกรรมในภายหลังก็จะทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมหมดความรู้สึกเชื่อถือและเกิดความไม่ไว้วางใจในที่สุด
5. มีความรู้สึกในทางบวกกับตัวเอง เนื่องจากถ้าผู้จัดกิจกรรมไม่มีความรู้สึกที่ดีกับตัวเองแล้ว ก็จะเป็นเรื่องยากสำหรับผู้จัดกิจกรรมที่จะสามารถให้ความรู้สึกที่ดี ๆ แก่ผู้ร่วมกิจกรรมได้ เพราะเราจะสามารถให้ได้เฉพาะในสิ่งที่มีอยู่แล้วในตัวเองเท่านั้น
6. มุ่งมั่นที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ร่วมกิจกรรมและพัฒนาความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในทางบวก โดยผู้จัดกิจกรรมจะต้องหัดเป็นคนที่ไม่ต่อต้านความรู้สึกของผู้อื่น และมีความสามารถที่จะเข้าใจผู้อื่นได้อย่างลึกซึ้ง ซึ่งจะทำให้ผู้จัดกิจกรรมเกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจจริงใจและให้กำลังใจแก่ผู้ร่วมกิจกรรม เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จจากการเรียน
7. เน้นให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมกิจกรรมด้วยกัน โดยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้ร่วมกิจกรรมมีความไวต่อความรู้สึกของผู้อื่น เช่น การจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ การให้ผู้ร่วมกิจกรรมฝึกทำงานเป็นกลุ่ม และการแสดงบทบาทสมมติ
8. ช่วยให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้เข้าใจเกี่ยวกับค่านิยมของตัวเอง เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้เกิดความเข้าใจตัวเองได้อย่างถูกต้องในสิ่งที่มีความสำคัญและมีความหมายต่อชีวิตของพวกเขา

ที่สุด ซึ่งก็จะทำให้พวกเขาสามารถวิเคราะห์ความต้องการที่แท้จริงในชีวิตของตนเองได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

9. ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้จัดกิจกรรมจะต้องคำนึงถึงการปรับอารมณ์ความรู้สึก (Affective Domain) ควบคู่ไปกับการให้ความรู้ (Cognitive Domain) ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญของกลุ่มมนุษยนิยม

สรุปได้ว่า แนวคิดด้านมนุษยนิยม สามารถนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการฝึกอบรมในวงการศึกษาอย่างกว้างขวาง เพราะเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับความเชื่อของคนส่วนใหญ่ที่ว่า มนุษย์มีอิสระ มีศักดิ์ศรี มีความต้องการภายใน ดังนั้น การจัดกิจกรรมทางการศึกษาที่สามารถตอบสนองความต้องการภายในจิตใจของมนุษย์ จึงเป็นวิธีที่จะทำให้เกิดแรงจูงใจและทำให้มนุษย์มีการพัฒนาตนเองขึ้น

บทบาทของผู้จัดกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้ตามแนวมนุษยนิยม

Patterson (1973) กล่าวว่า ผู้จัดกิจกรรมที่มีลักษณะตรงตามหลักการสอนแบบมนุษยนิยม มีดังนี้ 1) มีความสงบ 2) ยึดสายกลาง 3) เห็นความรู้สึกของผู้ร่วมกิจกรรมสำคัญกว่าผู้จัดกิจกรรม 4) รักและปฏิบัติต่อผู้ร่วมกิจกรรมอย่างเท่าเทียมกัน 5) ไม่มีอคติ และ 6) มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่จะสอนเป็นอย่างดี

Rogers (1975) กล่าวว่า ผู้จัดกิจกรรมที่มีลักษณะตรงตามหลักการสอนแบบมนุษยนิยม มีดังนี้ 1) มีความจริงใจให้แก่ผู้ร่วมกิจกรรม 2) ให้เกียรติ มีความเคารพ ห่วงใย และเห็นคุณค่าในตัวผู้ร่วมกิจกรรม 3) มีจิตใจที่อ่อนโยน ละเอียดอ่อน เอาใจเขามาใส่ใจเรา และสามารถเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้ร่วมกิจกรรมได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น บทบาทของผู้จัดกิจกรรม จึงมีได้หลายบทบาทโดยเป็นทั้งผู้ช่วย ผู้สังเกตการณ์ และผู้จัดกิจกรรม ควรจะเป็นผู้ที่จิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกที่พร้อมจะปฏิสัมพันธ์กับผู้ร่วมกิจกรรม เพื่อจะช่วยให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดความกระจำในเป้าหมายของการเรียนรู้ ความต้องการของตนเอง ฉะนั้น การกิจของผู้จัดกิจกรรม จึงไม่ใช่เป็นเพียงการกำหนดข้อบังคับ การขู่บังคับ แต่ผู้จัดกิจกรรมจะต้องมีหน้าที่คอยกระตุ้น ให้กำลังใจ และให้ความช่วยเหลือผู้ร่วมกิจกรรม เป็นผู้ร่วมคิด และเป็นเพื่อนกับผู้ร่วมกิจกรรม มีความเชื่อและความศรัทธาในความเป็นคนของผู้ร่วมกิจกรรม เพราะการเชื่อและไว้วางใจในความสามารถของบุคคล จะช่วยให้บุคคลนั้นสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเอง รวมถึงการพยายามสื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้รับทราบถึงความรู้สึกนึกคิดที่ผู้จัดกิจกรรมมีต่อผู้ร่วมกิจกรรมให้ได้ ฉะนั้น ลักษณะของผู้จัดกิจกรรมตามแนวคิดของกลุ่มมนุษยนิยม สรุปได้ดังนี้ (จุชีพ เปล่งอารมณ์, 2539)

1. เป็นผู้ที่มีความรู้ดี
2. เป็นผู้ที่มีความรู้สึกไวต่อความรู้สึกของผู้ร่วมกิจกรรม
3. มีความศรัทธาและเชื่อมั่นว่าผู้ร่วมกิจกรรมมีความสามารถที่จะเรียนได้
4. เป็นผู้ที่มีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตัวเองในทางบวกซึ่งจะนำไปสู่ความรู้สึกนึกคิด

ในทางบวกกับผู้อื่นด้วย

5. มีความเชื่อว่าสามารถช่วยเหลือผู้ร่วมกิจกรรมให้ทำดีที่สุดเท่าที่จะทำได้
6. รู้จักที่จะนำแนวคิดจากหลายทฤษฎีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

เนื่องจากปรัชญาการศึกษาตามแนวนุชนิยมนี้ เชื่อว่า โดยธรรมชาติของมนุษย์มี

ลักษณะของการพึ่งตนเอง ทำอะไรด้วยตนเอง (Self - Motivated) ดังนั้น บทบาทของผู้ร่วมกิจกรรมตามแนวคิดนี้ จึงถือเอาผู้ร่วมกิจกรรมเป็นสำคัญ ผู้ร่วมกิจกรรมสามารถเลือกเรียนสิ่งต่าง ๆ ตามความสนใจของตนเองได้ ถ้าคิดว่าสิ่ง ๆ นั้นมีประโยชน์และมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จึงมุ่งเน้นให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้ทดลองและค้นคว้าด้วยตนเอง (Self - Directed Learning) โดยมีผู้จัดกิจกรรมเป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ฉะนั้น ผู้ร่วมกิจกรรมจะเกิดการเรียนรู้ได้ ถ้าเขาได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง ทั้งนี้เพราะมนุษย์นิยมเชื่อว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการภายใน (Learning is an Internal Process) หมายความว่า ผู้ร่วมกิจกรรมจะถูกกระตุ้นด้วยอิทธิพลภายนอกเท่าไรก็ตาม แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นในอัตราที่เขาคิดว่าเขาต้องการเรียนรู้และการเรียนรู้นั้นจะช่วยให้เขาบรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมตามแนวนุชนิยมนี้ ผู้จัดกิจกรรมจะต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการ เป้าหมาย และความรู้สึกของผู้ร่วมกิจกรรมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดการจัดกิจกรรมตามแนวนุชนิยม มาจัดกิจกรรมในหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิชาชีพครู สำหรับนิสิตปฏิบัติการสอนและฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตรการศึกษามัธยมศึกษา (หลักสูตร 5 ปี) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยกิจกรรมการฝึกอบรมจะเน้นการส่งเสริมเรียนรู้ที่เกิดจากการร่วมมือกันระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งผู้ดำเนินการฝึกอบรมเน้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และความรู้สึก เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนได้มีส่วนช่วยเหลือส่งเสริมซึ่งกันและกัน โดยการใช้กระบวนการกลุ่มในการสร้างสถานการณ์ที่เอื้อต่อการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรมด้วยกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิชาชีพครู สำหรับ
นิติตปฏิบัติการสอนและฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตรการศึกษามัธยมศึกษา (หลักสูตร 5 ปี)
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรม ดังนี้

งานวิจัยภายในประเทศ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) ได้ทำการศึกษาวิจัยและพัฒนา
รูปแบบการพัฒนาครูและบุคลากรเรียนรู้เพื่อการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
เป็นฐาน ใช้รูปแบบการพัฒนาครูแบบ SWIPPA ประกอบด้วย 1) Self- Learning เน้นการพัฒนาครู
ให้เป็นผู้ที่รักการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง 2) Whole-School เป็นกระบวนการพัฒนาครูทุกคนทั้ง
ส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกัน 3) Interaction เน้นการพัฒนาครูให้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน มีการ
แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองและการพัฒนา
งานต่อไป 4) Participation เน้นการเรียนรู้ร่วมกัน 5) Process and Product เน้นการพัฒนาครูให้ครู
เรียนรู้ที่จะทำงานต่าง ๆ อย่างเป็นกระบวนการและให้ได้ตามวัตถุประสงค์ 6) Application มุ่งให้นำ
ประสบการณ์ ที่ได้รับ ในการปฏิบัติงาน ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนางานอื่น ๆ การพัฒนาครูใช้ชุด
การเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยใช้ภูมิ
ปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ผลจากการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาครู สามารถพัฒนาครูและผู้บริหาร
โรงเรียนให้สามารถพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของตนเองได้

คงศักดิ์ ชาติทอง และไพโรจน์ เดิมเดชาติพงศ์ (2543) ได้ศึกษาวิจัย เรื่องการฝึกทักษะ
การทำวิจัยในชั้นเรียนสำหรับนักศึกษาฝึกสอน โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อนำหลักการวิจัย
เชิงปฏิบัติการมาใช้ฝึกทักษะการทำวิจัยในชั้นเรียนของนักศึกษาฝึกเรียนรู้ร่วมกันของอาจารย์นิเทศ
และนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในการทำวิจัยในชั้นเรียน การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิง
ปฏิบัติการ (Action Research) ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การสังเกตและ
เก็บรวบรวมข้อมูล และการสะท้อนการปฏิบัติ ผู้ร่วมวิจัยประกอบด้วยอาจารย์นิเทศ จำนวน 20 คน
และนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู จำนวน 60 คน ในสาขาการมัธยมศึกษา ภาควิชาการ
มัธยมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์นิเทศส่วนใหญ่
พอใจผลงานวิจัยของนักศึกษา และเห็นว่าการวิจัยส่งผลดีแก่นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู
อาจารย์นิเทศสองท่านและนักศึกษาบางคนเห็นว่าการวิจัยส่งผลกระทบบต่อการฝึกประสบการณ์
วิชาชีพครู นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูประมาณครึ่งหนึ่งเห็นว่าการวิจัย เป็นงานหนัก
อย่างไรก็ตาม ทุกคนสามารถทำได้ และบางคนรู้สึกภาคภูมิใจที่สามารถทำวิจัยได้

ราตรี นันทสุคนธ์ (2545) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการประเมินแบบร่วมมือสำหรับการประเมินการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูชั้นเต็มรูปของสถาบันราชภัฏ เพื่อให้สอดคล้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูแบบร่วมมือตามนโยบายของสถาบันราชภัฏ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. การกำหนดผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายสถาบันราชภัฏ ประกอบด้วย อาจารย์นิเทศประจำโรงเรียน และอาจารย์นิเทศประจำวิชาเอก ฝ่ายโรงเรียน ประกอบด้วย ผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มสาระวิชา อาจารย์พี่เลี้ยง และอาจารย์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษาต้องปฏิบัติ นอกเหนือจากการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูด้านการจัดการเรียนการสอน

2. วัตถุประสงค์ของการประเมิน เพื่อประเมินความก้าวหน้าในการฝึกปฏิบัติของนักเรียนอย่างต่อเนื่องกันตลอดเวลา ซึ่งจะช่วยให้นักศึกษาได้ทราบผลการฝึกปฏิบัติ และพัฒนาตนเองจนบรรลุตามเกณฑ์ของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูชั้นเต็มรูป และเพื่อคัดสรรผลการฝึกปฏิบัติภายหลังการพัฒนาความสามารถให้ก้าวหน้าเป็นลำดับขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง

3. องค์ประกอบในการประเมิน ผู้เกี่ยวข้องของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูทั้งฝ่ายสถาบันราชภัฏและฝ่ายโรงเรียน ได้กำหนดมาตรฐานในการประเมินเป็น 3 ด้าน คือ ด้านคุณลักษณะความเป็นครู ด้านคุณภาพการจัดการเรียนการสอน และด้านคุณภาพงานส่งเสริมความเป็นครู

4. ขั้นตอนการประเมิน แบ่งเป็น 3 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 การทำความเข้าใจในกิจกรรมการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

ขั้นที่ 2 การกำหนดแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นที่ 3 การแลกเปลี่ยนผลการประเมิน

พงษ์ศักดิ์ ศรีจันทร์ (2545) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะครูวิชาชีพให้แก่ศึกษาศาสตรบัณฑิตของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลแบ่งการวิจัยออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจข้อมูลขั้นพื้นฐาน มีการดำเนินการดังนี้

1. การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะที่ดีของครูวิชาชีพ เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะที่ดีของครูวิชาชีพจากแนวความคิดของแต่ละกลุ่มบุคคลได้ ผลสรุปคุณลักษณะที่ดีของครูวิชาชีพ 4 ด้าน คือ การสอน ความรอบรู้ ความสัมพันธ์กับชุมชน และสถานประกอบการ และทักษะและบุคลิกภาพ

2. การศึกษาความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูวิชาชีพที่จำเป็นต้องเสริมสร้างให้แก่ศึกษาศาสตรบัณฑิต ด้วยเทคนิคการวิจัย EDRF ศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 17 คน ได้ผลสรุปคุณลักษณะของครูวิชาชีพที่จำเป็นต้องเสริมสร้างในแต่ละด้านคือ ด้านการสอน ประกอบด้วย การวางแผนการสอนวิชาชีพ การใช้เทคนิคและวิธีการสอน

ที่เหมาะสมกับวิชาชีพ และการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนวิชาชีพด้านความรู้ ประกอบด้วย อาชีวศึกษา วิชาชีพครู และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน และสถานประกอบการ ประกอบด้วย มนุษย์สัมพันธ์ การประสานความร่วมมือทางการศึกษา และการสำรวจชุมชน และ ด้านทักษะและบุคลิกภาพ ประกอบด้วยทักษะการแก้ปัญหาและทักษะการนำเสนอ ส่วนด้านบุคลิกภาพ ประกอบด้วย เจตคติต่อวิชาชีพครู ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความเมตตากรุณา และความเชื่อมั่นในตนเอง

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร มีการดำเนินการดังนี้

1. การวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรการผลิตครูวิชาชีพของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล เพื่อศึกษาปัญหาและข้อบกพร่องของหลักสูตรเดิมสำหรับใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างหลักสูตร ผลการวิเคราะห์พบว่า เนื้อหาของหลักสูตรมีลักษณะแยกส่วนไม่เอื้ออำนวยต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะที่ดีของครูวิชาชีพในเชิงองค์รวม ควรปรับปรุงหลักสูตรให้มีการบูรณาการด้านเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับคุณลักษณะที่ดีของครูวิชาชีพ
2. การสร้างหลักสูตร เป็นการเขียนโครงร่างหลักสูตรให้สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานและผลการวิเคราะห์เอกสารหลักสูตร โดยนำแนวคิดการบูรณาการหลักสูตรแบบใช้หัวเรื่องเป็นแกน และประยุกต์แนวทางการจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีสอนแบบแก้ปัญหาและเทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นฐานในการสร้างหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ได้องค์ประกอบของหลักสูตรคือ สภาพปัญหาและความต้องการหลักการทำงานของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาของหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลและประเมินผลหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินเอกสารหลักสูตร เป็นการประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของโครงร่างหลักสูตรจากผู้เชี่ยวชาญ ได้ผลสรุปว่า ทุกองค์ประกอบของหลักสูตร มีความเหมาะสมและความสอดคล้องกัน

ขั้นตอนที่ 4 การทดลองใช้หลักสูตร เป็นการนำหลักสูตรไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ การศึกษานำร่องและการทดลองใช้หลักสูตร การศึกษานำร่อง ด้วยการคัดเลือกเนื้อหาหลักสูตร 1 หน่วยเรียน ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของการใช้หลักสูตรในสถานการณ์จริง หลังจากนั้นนำหลักสูตรทั้งหมดไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริง ซึ่งเป็นนักศึกษาสายครูวิชาชีพ ชั้นปีที่ 3 ของคณะศิลปกรรม สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ใช้ระยะเวลาในการทดลองหลักสูตร 18 สัปดาห์ โดยใช้รูปแบบการทดลองแบบกลุ่มเดียวทำการทดสอบก่อนและหลังทดลองใช้หลักสูตร วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติวิเคราะห์ $t - test$ แบบไม่เป็นอิสระ ผลการทดลอง พบว่า คะแนนเฉลี่ยด้านความรู้และเจตคติเกี่ยวกับคุณลักษณะครูวิชาชีพของ

ผู้เข้ารับการทดลองภายหลังทดลองใช้หลักสูตรมากกว่าก่อนทดลองใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ค่าเฉลี่ยคะแนนด้านทักษะและบุคลิกภาพเกี่ยวกับคุณลักษณะครูวิชาชีพมีค่าสูงกว่าเกณฑ์ 3.50 และ ความเหมาะสมของการใช้หลักสูตรอยู่ในระดับมาก

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร จากผลการทดลองใช้หลักสูตรแสดงว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์การประเมินประสิทธิภาพหลักสูตร ผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับปรุงหลักสูตร โดยปรับปรุงในด้านความเหมาะสมของเนื้อหาและปรับปรุงด้านภาษาในแต่ละองค์ประกอบของหลักสูตรให้เหมาะสมและสอดคล้องกัน แล้วจัดทำเป็นหลักสูตรฉบับสมบูรณ์สำหรับนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน

สุราสีนี บุญญพิทักษ์ (2545) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรครุศึกษานักวิจัยในชั้นเรียน สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครูเน้นการสร้างสมรรถภาพครุศึกษานักวิจัย ให้กับกลุ่มตัวอย่างนิสิตชั้นปีที่ 4 วิชาเอกการประถมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ปีการศึกษา 2544 จำนวน 27 คน จากการเรียนรู้และปฏิบัติในสภาพการณ์ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู มีวัตถุประสงค์เฉพาะในการวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาสมรรถภาพครุศึกษานักวิจัย 2) เพื่อสร้างหลักสูตรครุศึกษานักวิจัยในชั้นเรียน โดยอาศัยสาระสำคัญที่ได้จากการสังเคราะห์สมรรถภาพครุศึกษานักวิจัย 3) เพื่อประเมินกระบวนการพัฒนาหลักสูตรครุศึกษานักวิจัยในชั้นเรียนอย่างเป็นระบบวิธีการดำเนินการวิจัย ได้นำกระบวนการวิจัยปฏิบัติการมาประยุกต์ใช้ในขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการผลิตบัณฑิตวิชาชีพครู ประกอบด้วยอาจารย์นิเทศจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ผู้บริหารและอาจารย์ที่เลี้ยงในโรงเรียนประถมศึกษา และศึกษานิเทศก์ คณะนิเทศงานวิจัยในชั้นเรียน มีการดำเนินงานเป็นวงจรสะท้อนกลับต่อเนื่องกัน เพื่อศึกษาในแต่ละระบบของการพัฒนาหลักสูตรจนกระทั่งบรรลุเป้าหมาย ประกอบด้วย 4 วงจรการวิจัยปฏิบัติการ คือ วงจรที่ 1 การวิเคราะห์ปัญหาความต้องการและกำหนดสาระสำคัญเบื้องต้นในการพัฒนาหลักสูตร วงจรที่ 2 การวางแผนร่างหลักสูตรและประเมินคุณภาพโครงร่างหลักสูตร วงจรที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร และวงจรที่ 4 การปรับปรุงสภาพการณ์ระหว่างทดลองใช้หลักสูตรและสรุปผล ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. ผลการพัฒนาแบบร่างหลักสูตร จากการวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการและกำหนดสาระสำคัญเบื้องต้นในการพัฒนาหลักสูตร พบว่า สถานการณ์วิชาชีพครูปัจจุบัน ปรากฏความต้องการจำเป็นครุศึกษานักวิจัย สภาพการณ์หลักสูตรผลิตครู/ฝึกอบรมครูประจำการ ไม่เอื้อต่อการพัฒนาครุศึกษานักวิจัย ครูประจำการมักประสบปัญหาการเริ่มต้นงานวิจัยในชั้นเรียนทั้งด้านความรู้ เจตคติ ทักษะ และแหล่งสนับสนุนการเรียนรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานวิจัยในชั้นเรียนของผู้เริ่มต้น ประกอบอาชีพครูไม่ตอบสนองต่อความต้องการในวิชาชีพ ผลการวิเคราะห์หลักสูตรผลิตครูของ

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ปีการศึกษา 2543 พบว่า ผลผลิตหลักสูตรส่วนใหญ่มีสมรรถภาพพื้นฐานการวิจัยในชั้นเรียนอยู่ในระดับปานกลาง และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ปรากฏผลที่เกี่ยวกับการวิจัยในชั้นเรียนอยู่ในระดับน้อย ไม่สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลักสูตร ผลการวิเคราะห์บริบทที่เกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูพบว่า ปัจจุบันประสบปัญหาคุณสมบัตินิสิตขาดความรู้และเทคนิคในการจัดการเรียนการสอน ไม่สอดคล้องกับสภาพการเรียนการสอนและความต้องการของโรงเรียน แต่มีความเป็นไปได้ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู นักวิจัยภายใต้โครงการนำร่อง เนื่องจากมีเป้าหมาย วิธีการดำเนินการ ประโยชน์ชัดเจน มีเครือข่ายความร่วมมือเหมาะสม มีปัจจัยเอื้อต่อความสำเร็จ คือ การตอบสนองนโยบายการศึกษา การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น พื้นฐานความสามารถด้านการวิจัยของนิสิต และความพร้อมของผู้ให้พื้นที่ มีปัจจัยอุปสรรค คือ สภาพปัญหาในการฝึกสอน ความสามารถด้านการวิจัยของอาจารย์พี่เลี้ยง การขาดความตระหนักในการแสวงหาความรู้ของบุคคล และความพร้อมด้านปัจจัยสนับสนุนการปฏิบัติของโรงเรียนกิจกรรมปฏิบัติการวางแผนพัฒนาหลักสูตรของผู้เกี่ยวข้องมีความเหมาะสม ผลการสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ได้ข้อสรุปสมรรถภาพครูนักวิจัยที่พึงประสงค์ 5 องค์ประกอบ คือ ด้านจิตวิจัย ด้านการแสวงหาความรู้อย่างเป็นระบบ ด้านการเป็นผู้เรียนรู้การสอน ด้านการปฏิบัติเชิงสะท้อนกลับ และด้านคุณลักษณะความเป็นครู และได้ข้อมูลสภาพปัญหาความต้องการในการพัฒนาครูนักวิจัยและหลักสูตรครูนักวิจัย ส่วนผลการวางแผนร่างหลักสูตรและประเมินคุณภาพโครงสร้างหลักสูตร จากการประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาโครงสร้างหลักสูตรผู้เกี่ยวข้องได้พิจารณากำหนดองค์ประกอบและรายละเอียดต่าง ๆ ของโครงสร้างหลักสูตร ผลการประเมินคุณภาพโครงสร้างหลักสูตร พบว่า มีองค์ประกอบหลักสูตรสอดคล้องกัน มีรายละเอียดในแต่ละองค์ประกอบชัดเจนเหมาะสมมาก ที่สุด ผลการปรับปรุงโครงสร้างหลักสูตรได้เอกสารหลักสูตรต้นแบบสำหรับนำไปทดลองใช้ มี 8 องค์ประกอบ คือ 1) ปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร 2) หลักการ เป้าหมาย จุดมุ่งหมาย และสมรรถภาพครูนักวิจัยที่พึงประสงค์ 3) ขอบเขตเนื้อหาสาระ/ มวลประสบการณ์ที่จำเป็นสำหรับการเป็นครูนักวิจัยในชั้นเรียน 4) กิจกรรมการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ (รูปแบบการพัฒนาสมรรถภาพครูนักวิจัย) 5) การประเมินผล 6) แผนปฏิบัติการ 7) คู่มือการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การวิจัยในชั้นเรียน 8) คู่มือการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูนักวิจัยในชั้นเรียน และระบบนิเทศติดตามผล

2. ผลการพัฒนากระบวนการดำเนินการทดลองใช้หลักสูตร ปรากฏความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการวางแผนใช้หลักสูตร ร่วมแก้ปัญหา ปรับปรุงสภาพการณ์ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู นักวิจัยกระบวนการพัฒนาสมรรถภาพครูนักวิจัยในชั้นเรียนมีความ

เหมาะสมทั้งในระยะเตรียมความพร้อมและระยะฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูนักวิจัยในโรงเรียน แหล่งฝึก สมรรถภาพครูนักวิจัยจากการประเมินตนเองของนิสิตพบว่า ภายหลังทดลองใช้หลักสูตร มีสมรรถภาพครูนักวิจัยสูงกว่าก่อนทดลองใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีสมรรถภาพในระดับมาก สอดคล้องกับผลการประเมินของอาจารย์พี่เลี้ยงและผู้วิจัยนอกจากนี้ มีหลักฐานชิ้นงานการปฏิบัติงานครูนักวิจัยบรรลุเป้าหมาย สะท้อนผลการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน

3. ผลการพัฒนาระบบประเมินหลักสูตร พบว่า กระบวนการดำเนินงานพัฒนา และ ประสิทธิภาพหลักสูตรบรรลุผลในระดับมาก มีปัญหาอุปสรรคน้อย สอดคล้องกับเกณฑ์ความสำเร็จของหลักสูตร มีสารสนเทศบ่งชี้ว่า มีความพร้อมในการดำเนินงาน กระบวนการพัฒนาโครงสร้างหลักสูตรเหมาะสม การดำเนินงานพัฒนาสมรรถภาพครูนักวิจัยมีความสำเร็จและเหมาะสม นิสิตมีความก้าวหน้าของสมรรถภาพครูนักวิจัยและสูงกว่าก่อนทดลองใช้หลักสูตร ภาพรวมของการปฏิบัติตามรูปแบบการวิจัยปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรชัดเจน สอดคล้องกัน ทั้งด้านปัจจัย กระบวนการดำเนินงาน และผลผลิต สภาพการดำเนินกิจกรรมปฏิบัติการร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสม ก่อให้เกิดสภาพความสำเร็จตามวัตถุประสงค์กิจกรรมในแต่ละขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตร ผลการประเมินนำไปสู่การปรับปรุง ได้หลักสูตรครูนักวิจัยที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบสำคัญ

ประมุข กอปรสิริพัฒน์ (2546) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในสถาบันราชภัฏนครราชสีมา โดยมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเป็นครูของนักศึกษาสาขาการศึกษากลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาภาคปกติ ชั้นปีที่ 4 ที่ออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู จำนวน 40 คน ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545 เครื่องมือที่ใช้แบบทดสอบก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังเรียน บทเรียนเป็นข้อความและวีดิทัศน์บนอินเทอร์เน็ต (เว็บไซต์) www.rin.ac.th ของฝ่ายฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครราชสีมา เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู และใช้ในการติดต่อสื่อสารกับอาจารย์ ในการหาประสิทธิภาพของบทเรียนและสารสนเทศ บนอินเทอร์เน็ต ได้ทดสอบ 3 ขั้นตอน คือ ทดสอบแบบหนึ่งต่อหนึ่ง ทดสอบกลุ่มย่อย และการทดสอบรวมบนอินเทอร์เน็ต ผลอยู่ที่ระดับ 80/ 80.2

โณทัย อุดมบุญญานภาพ (2546) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการสร้างกรอบหลักสูตรผลิตครูรุ่นใหม่ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างกรอบหลักสูตรผลิตครูรุ่นใหม่ สู่เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู โดยศึกษาสภาพความต้องการและความจำเป็น แล้วใช้เทคนิคเดลฟายกำหนดคุณลักษณะครูรุ่นใหม่ จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 27 คน นำผลของข้อมูลที่ได้ไปสร้างกรอบ

หลักสูตรผลิตครูรุ่นใหม่ ซึ่งผ่านความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านหลักสูตรและการสอน ด้านการบริหารงานบุคคลและด้านมาตรฐานวิชาชีพครู จำนวน 22 คน และผ่านการวิพากษ์วิจารณ์ จากการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 6 คน กรอบหลักสูตรนี้ผู้ทรงคุณวุฒิร้อยละ 91.16 เห็นว่ามีความเหมาะสม และผลการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าเป็นความสอดคล้องระหว่าง จุดมุ่งหมาย เนื้อหาและแนวการจัดประสบการณ์การเรียนการสอน มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในการนำไปใช้ ผลการวิจัยที่ได้เป็นกรอบหลักสูตรผลิตครูรุ่นใหม่ 5 ปี โดยจัดการศึกษาใน สถาบันผลิตครู 4 ปี กับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในสถานศึกษา 1 ปี มีจำนวนหน่วยกิตระหว่าง 30-35 หน่วยกิต 2) กลุ่มวิชาชีพครู มีช่วงจำนวน หน่วยกิตระหว่าง 50-55 หน่วยกิต 3) กลุ่มวิชาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู มีช่วงจำนวนหน่วยกิตระหว่าง 25-30 หน่วยกิต และ 4) กลุ่มวิชาเลือกเพื่อขยายเฉพาะด้านหรือวิชาเอกมีช่วงจำนวนหน่วยกิตระหว่าง 65- 75 หน่วยกิต

ดาวรุ่ง ชะระอำ (2547) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบการผลิตครูวิชาชีพของไทย การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทใหม่ของวิชาชีพครูไทยตามแนวปฏิรูปการผลิตครูของ กระทรวงศึกษาธิการ และนำเสนอรูปแบบการผลิตครูวิชาชีพของประเทศไทย พร้อมทั้งแผนกลยุทธ์ในการผลิตครูวิชาชีพ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์สาระจากเอกสาร ตัวแปรที่ศึกษา คือ ภาพลักษณ์ใหม่ครูวิชาชีพ มาตรฐานครูวิชาชีพ หลักสูตร และกระบวนการผลิตครู วิชาชีพการดำเนินการวิจัยมี 8 ขั้นตอน คือ 1) วิเคราะห์สาระ 2) ร่างรูปแบบการผลิตครู 3) จำลอง ภาพลักษณ์ใหม่ และมาตรฐานครู 4) ตรวจสอบภาพลักษณ์ใหม่ และแผนกลยุทธ์ 7) ปรับปรุง รูปแบบและแผนกลยุทธ์ 8) เขียนรายงานการประชุมกลุ่มสนทนา เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบวิเคราะห์สาระ 2) แบบสัมภาษณ์ 3) แบบบันทึกการประชุมกลุ่มสนทนา 4) แบบบันทึก การประชุมสัมมนาผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการผลิตครูวิชาชีพแบบไตรภาคี ซึ่งประกอบด้วย มหาวิทยาลัย โรงเรียน และนักศึกษาครู ครูวิชาชีพมีภาพลักษณ์ความสง่างาม (SMART) มีความหมายตาม รหัสตัวอักษรดังนี้ คือ S - Skills, M-Management, A-Attitude, R-Resource, และ T-Technology สถาบันการศึกษาที่ร่วมผลิตครูวิชาชีพ ได้แก่ มหาวิทยาลัย และโรงเรียน มีหลักการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ แบบ “3 ร่วม 4 หลัก 3 ปรับ 4 แผน” มีความหมายเชิงกลยุทธ์ดังนี้ 3 ร่วม คือ ความร่วมมือแบบไตรภาคี “4 หลัก” คือหลักการดำเนินงาน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความเป็นชุมชนแห่ง การเรียนรู้ ด้านความเสมอภาคและความหลากหลาย ด้านการตรวจสอบแก้ไขและการประกัน คุณภาพ ด้านโครงสร้าง ทรัพยากร และบทบาท “3 ปรับ” คือปรับปรุงการเรียนรู้ของผู้นำ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับปัจเจก ระดับทีมงาน และระดับระบบ และ “4 แผน” คือแผนพัฒนาองค์กรทั้งระบบ

4 แผน ได้แก่ แผนพัฒนาครู อาจารย์ แผนพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ แผนพัฒนาทรัพยากรการเรียนรู้ และแผนพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและโครงสร้างพื้นฐาน

ประมุข กอปรสิริพัฒน์ (2548) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องพัฒนาหลักสูตรการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ตามหลักสูตรการปฏิรูปการฝึกหัดครู ซึ่งใช้เวลาศึกษาตามหลักสูตรเป็นเวลา 5 ปี โดยใช้เทคนิคเดลฟาย จากความเห็นชอบของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 29 คน ในด้านกรอบหลักสูตรการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู แล้วนำข้อมูลที่ได้ไปสร้างหลักสูตรการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ซึ่งผ่านความเห็นชอบจากผู้เชี่ยวชาญอีกชุดหนึ่ง จำนวน 25 คน

ผลการวิจัยที่ได้ประกอบด้วย

1. เอกสารหลักสูตรการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู มี 8 ด้าน คือ 1) เหตุผลและความจำเป็น 2) ปรัชญา 3) หลักการ 4) จุดมุ่งหมาย 5) โครงสร้างและสาระการเรียนรู้ 6) แนวดำเนินการ 7) การประเมินผลและ 8) การบริหารจัดการ

2. เอกสารประกอบหลักสูตร จำนวน 4 รายการ ได้แก่

2.1 ชุดวิชาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู จำนวน 5 ชุดวิชา 25 หน่วยกิต

ประกอบด้วยชุดวิชาเตรียมความพร้อมเพื่อวางพื้นฐานการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู จำนวน 3 ชุดวิชา ๆ ละ 3 หน่วยกิตหรือ 135 ชั่วโมง และชุดวิชาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในสถานศึกษา จำนวน 2 ชุดวิชา ๆ ละ 8 หน่วยกิตหรือ 350 ชั่วโมง

2.2 คู่มือการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

2.3 สมุดบันทึกการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สำหรับชุดวิชา การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู 1, 2 และ 3

2.4 สมุดบันทึกการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สำหรับชุดวิชา การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู 4 และ 5

ดวงใจ สีเขียว (2549) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องระบบการประเมินนิสิต/นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ตามแนวคิดการประเมินแบบ 360 องศา โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีการสรุปอ้างอิง โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้ คือ 1) เพื่อพัฒนาระบบการประเมิน 2) เพื่อทดลองใช้ระบบการประเมินที่พัฒนาขึ้น และ 3) เพื่อประเมินคุณภาพของระบบการประเมินหลังจากทดลองใช้

ผลการวิจัย พบว่า ระบบการประเมินนิสิต/นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ตามแนวคิดการประเมินแบบ 360 องศา ประกอบด้วยหลัก 4 องค์ประกอบคือ 1) ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ คุณลักษณะ ตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมิน เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ผู้ประเมิน และผู้รับการประเมิน 2) กระบวนการประเมิน ประกอบด้วยรูปแบบ

การวางแผนการประเมิน การพัฒนาเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล 3) ผลผลิตประกอบด้วย การรายงานผลการประเมิน 4) การให้ข้อมูลย้อนกลับสำหรับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย จาก การนำระบบการประเมินไปทดลองใช้ พบว่า องค์ประกอบของระบบการประเมินทุกรายการมีความเหมาะสมในระดับมาก และระบบการประเมินมีมาตรฐานด้านการใช้ประโยชน์ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความถูกต้องครอบคลุมในระดับมากทุกด้าน และผู้ใช้ระบบและผู้เกี่ยวข้อง มีความพึงพอใจต่อระบบการประเมินนิสิต/นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ผลการศึกษาค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงของการประเมินความก้าวหน้า 4 ครั้ง โดยผู้ประเมิน 4 แหล่ง แหล่งละ 2 คน พบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิง เท่ากับ 0.7082 ส่วนการประเมินผลสรุปรวม/ สอบ สอนที่มีการประเมิน 2 ครั้ง โดยผู้ประเมิน 2 แหล่ง แหล่งละ 2 คน พบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิง เท่ากับ 0.6123

สรุปได้ว่า จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผลการวิจัยในประเทศด้านการจัดหลักสูตรฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู พบว่า ในระยะแรกจนถึงปัจจุบันงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษา ปัญหาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู เช่น ปัญหาด้านความต้องการของนักศึกษา ด้านการจัดการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลเป็นต้น ส่วนในระยะหลัง สอดคล้องกับงานวิจัยเป็นต้น มาจะเป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาเพื่อเสริมสร้างและหารูปแบบของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

งานวิจัยในต่างประเทศ

มีผลการวิจัยทางการศึกษาในต่างประเทศหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเป็นต้นว่า

Garvey (1970) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูที่ประสบความสำเร็จในระดับสูง เป็นผู้ที่มียอดมโนทัศน์สูงกว่าผู้ที่ประสบผลสำเร็จในระดับต่ำอย่างเห็นได้ชัด ผลการวิจัยนี้อาจกล่าวได้ว่าความสำเร็จในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูนั้นมีผลมาจากอัตรานิยมของนักศึกษาด้วย

Lowther (1970) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูจะรู้สึกว่าได้ประสบความสำเร็จและความพอใจจากการได้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างกระตือรือร้น กิจกรรมที่ต้องใช้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับนักเรียนในชั้นเรียน ผลการวิจัยที่ออกมาเช่นนี้เราอาจอนุมานได้ว่าเกณฑ์ที่นักศึกษาใช้วัดความสำเร็จของเขานั้น ไม่ใช่การบรรลุจุดประสงค์การสอนที่ตั้งไว้แต่เป็นความพอใจที่เกิดจากกิจกรรมต่างหากที่เขาเชื่อว่ามีผล โดยตรง ต่อความสำเร็จในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู เมื่อเป็นเช่นนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำให้นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูได้

ทราบและเข้าใจว่า กิจกรรมการสอนเป็นโอกาสที่ดีที่สุดที่เขาจะได้รับความพอใจและความสำเร็จ ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูกับอาจารย์พี่เลี้ยงจึงเป็น พื้นฐานสำคัญที่จะทำให้นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูได้รับความสำเร็จนี้ด้วย นักศึกษา ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูจึงไม่ควรจะต้องถูกบังคับจากสถานการณ์ระหว่างนักศึกษากับอาจารย์ พี่เลี้ยง ให้มาสิ้นเปลืองเวลากับระดับความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นมากเกินไปจนงานการสอนของ นักศึกษาไม่ได้รับการเอาใจใส่ดูแลเท่าที่ควร

Association for Student Teaching (1967) รายงานประจำปีของสมาคมเพื่อการฝึก ประสบการณ์วิชาชีพครูของสหรัฐอเมริกา (Association for Student Teaching, Mental Health and Teacher Education, Association for Student Teaching, 46 th Yearbook, 1995) ได้รายงานผล การศึกษาปัญหาที่ทำให้นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูรู้สึกคิดขัดหรือรู้สึกไม่สบายใจมาก ที่สุด จำนวน 18 ข้อความ และมีอยู่ 10 ข้อความที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของนักศึกษาฝึก ประสบการณ์วิชาชีพครู คือ

1. ได้รับการยอมรับจากอาจารย์พี่เลี้ยงในฐานะนักศึกษาเท่านั้น ไม่ใช่ในฐานะ ผู้ร่วมงาน
 2. ไม่ได้รับการยอมรับในฐานะอย่างมนุษย์ที่มีชีวิตจิตใจ
 3. ความรู้สึกว่าตัวเองไม่มีความสามารถเพียงพอ
 4. ได้รับคำวิพากษ์วิจารณ์จากอาจารย์พี่เลี้ยง
 5. คณะครูแสดงทัศนคติที่ไม่ค่อยชอบนักศึกษา
 6. มีความรู้สึกว่าไม่ใช่คนของโรงเรียนหรือไม่ใช่ส่วนหนึ่งของโรงเรียน
 7. ไม่ได้รับการสนับสนุนเชื่อเชิญให้เป็นกรรมการในโรงเรียน
 8. มีความรู้สึกว่าไม่ใช่ส่วนหนึ่งของโรงเรียนเพราะไม่ได้รับการเชื่อเชิญให้มีส่วน ร่วมกับคณะครูหรือร่วมงานสังคมต่าง ๆ
 9. ถูกทะเลาะเมื่อมีการแจกเอกสารหรือข่าวคราวของโรงเรียน
 10. ต้องขออนุญาตก่อนจึงจะใช้โทรศัพท์ได้บางครั้งในการสร้างความสัมพันธ์หรือใน การขจัดความยุ่งยากบางอย่าง อาจารย์พี่เลี้ยงอาจจำเป็นต้องวินิจฉัย ต้องเข้าใจและทราบข้อมูล พื้นภูมิหลังของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเป็นส่วนประกอบด้วยรายการปัญหาข้างล่าง ต่อไปนี้อาจเป็นอุทาหรณ์ให้อาจารย์พี่เลี้ยงเข้าใจนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูได้ดียิ่งขึ้นบ้าง และเป็นปัญหาส่วนตัวของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูที่ปรากฏมากที่สุด ได้แก่
- 10.1 ปัญหาเศรษฐกิจ
 - 10.2 ความขัดแย้งในครอบครัว

- 10.3 ปัญหาเกี่ยวกับความรัก
- 10.4 ความรู้สึกลึกซึ้งกว่าครูประจำการ
- 10.5 ความรู้สึกลึกซึ้งว่าไม่มีความสามารถทางด้านสังคม
- 10.6 ความวิตกกังวลกับเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น
- 10.7 ปัญหาความยุ่งยากเกี่ยวกับความสามารถในการสอน
- 10.8 ความวิตกกังวลกับการหางานทำในอนาคต
- 10.9 ความกลัวต่าง ๆ เช่น
 - 10.9.1 กลัวไม่สามารถควบคุมชั้นเรียนได้
 - 10.9.2 กลัวไม่สามารถตอบคำถามนักเรียน
 - 10.9.3 กลัวสอนจบก่อนเวลา
 - 10.9.4 กลัวทำผิด
 - 10.9.5 กลัวสอน ไม่ดีเท่าอาจารย์พี่เลี้ยง

Shulman (1997) ได้ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะของครูในฟลอริดา ได้ข้อสรุปลักษณะที่ดีและประสบความสำเร็จนั้นครูจะต้องมีความสามารถพื้นฐาน ดังนี้ มีความรู้ในเนื้อหาสาระในศาสตร์ที่สอน เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ มีวิธีการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และสามารถบูรณาการเนื้อหาจนเกิดความเชี่ยวชาญ สามารถนำหลักทฤษฎีส่วนกลางมาปรับเป็นหลักสูตรท้องถิ่นให้เหมาะสมกับบริบทของการเรียนการสอนและศักยภาพของผู้เรียน มีความรู้ความเข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของผู้เรียน ความแตกต่างระหว่างบุคคล ภูมิหลัง เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากที่สุด ครูต้องมีความเข้าใจในลักษณะของชุมชนอันเป็นเพื่อให้การจัดการศึกษามีความหมายต่อผู้เรียน สอดคล้องกับเป้าหมายและปรัชญาการศึกษา

Baldwin (1987) ได้กำหนดมาตรฐานด้านอาชีพของครูและบุคลากรในวิทยาลัยที่สอนวิชาชีพ ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน คือ

1. ด้านความรู้ความเข้าใจในงานอาชีพ (Professional Knowledge and Understanding) ประกอบด้วย
 - 1.1 วิชาชีพเฉพาะ
 - 1.2 หลักการอาชีพศึกษา
 - 1.3 ความก้าวหน้าในสาขาวิชาชีพเฉพาะ
 - 1.4 การจัดการศึกษาด้านอาชีพกับกลุ่มบุคคลพิเศษ เช่น ผู้ด้อยโอกาสคนพิการ
 - 1.5 ความรู้อื่น ๆ ได้แก่ ภาษา สารสนเทศ สังคมวัฒนธรรม การวิจัย การจัดการ

2. ด้านทักษะและคุณลักษณะ (Skills and Attributes)

2.1 ทักษะ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ การวิจัยและค้นคว้า การวางแผนการติดตามผลการแก้ปัญหา การจัดการ การบริหารเวลา การประยุกต์ความรู้ การตัดสินใจการจัดความขัดแย้ง การสื่อสาร การสร้างเครือข่าย การสัมภาษณ์ การเจรจาต่อรอง การนำเสนอ การบริหารการเปลี่ยนแปลง

2.2 คุณลักษณะ ประกอบด้วย ความคิดสร้างสรรค์ ความขยัน ความเชื่อมั่นในตนเอง ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เป็นแบบอย่างที่ดี สติปัญญาดี ความซื่อสัตย์สุจริต

3 ด้านหลักการสอน (Key Area of Teaching) ประกอบด้วย

- 3.1 การประเมินความต้องการของผู้เรียน
- 3.2 การวางแผนและเตรียมการสอน
- 3.3 การพัฒนาเทคนิคการเรียนการสอน
- 3.4 การเลือกวิธีสอนที่เหมาะสมกับวิชาชีพ
- 3.5 การพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพ
- 3.6 การจัดบริการสนับสนุนผู้เรียน
- 3.7 การประเมินผลการเรียนรู้และสัมฤทธิ์ผลของผู้เรียน
- 3.8 การสร้างบรรยากาศการเรียนการสอน
- 3.9 การประเมินผลงานในแต่ละระดับและการวางแผนในอนาคต
- 3.10 มีคุณสมบัติในงานอาชีพตามที่กำหนด

Lin (2002) ได้ทำวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต ของมหาวิทยาลัย Louisville เรื่อง ความรู้และทักษะที่ครู การศึกษาพิเศษ จำเป็นต้องมีโดยศึกษาจากครูโรงเรียนประถมศึกษาในไต้หวันตอนกลาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการสอนเด็กพิเศษ ระดับประถมศึกษาของไต้หวัน ได้อย่างมีประสิทธิภาพครูการศึกษาพิเศษประเมินระดับความรู้และทักษะสำหรับการสอนเด็กพิเศษเป็นอย่างไร กลุ่มตัวอย่างเป็นครูการศึกษาพิเศษ 175 คน เครื่องมือเป็นแบบสำรวจสร้างขึ้น โดยผู้วิจัยและคณะกรรมการที่ปรึกษางานวิจัย โดยอาศัยแนวทางของสวานและเซอร์วิส (Swan & Sirvis, 1992) ผลจากการวิจัยพบว่า 1) ครูการศึกษาพิเศษไต้หวันรับรู้ตนเองว่ามีความรู้และทักษะสูง ด้านปรัชญา ประวัติศาสตร์ และพื้นฐานตามกฎหมายของการศึกษาพิเศษพอ ๆ กับด้านอุปนิสัยของเด็กการศึกษาพิเศษ 2) ครูการศึกษาพิเศษ รู้สึกว่าตนเองมีความรู้และทักษะสูงในการตรวจสอบ วินิจฉัยและประเมินผลรวมไปถึงเนื้อหาและแบบฝึกหัดที่ใช้สอบ 3) การวางแผน การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนการสอน การจัดการพฤติกรรมและทักษะทางสังคมของเด็ก การสื่อสารและเป็นคู่หูและความเป็นมืออาชีพและมีจริยธรรมต่างก็ได้รับ

การประเมินในระดับสูงอย่างไรก็ตาม ตัวแปรจากสถิติที่บันทึกไว้แสดงความสัมพันธ์น้อยมากกับคำตอบของครู

สรุปได้ว่า จากการศึกษางานวิจัยในต่างประเทศ ด้านการจัดหลักสูตรการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู พบว่า แนวคิดในการศึกษาวิจัยมีลักษณะที่หลากหลาย ต่างจากงานวิจัยในประเทศ เนื่องจาก การวิจัยด้านอ้อมโนทัศน์ของ Garvey (1970) งานวิจัยด้านความสำเร็จและความพึงพอใจของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของ Lowther (1970) เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม ก็มีการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาด้านการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเช่นเดียวกัน ของ Association for Student Teaching (1967) นอกจากนี้ยังมีประเด็นการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูจะได้รับความสนใจจากนักศึกษาในการทำวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต ดังงานของ Lin (2002) ซึ่งแสดงให้เห็นในเรื่องของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู เป็นงานที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาวิชาชีพครูอยู่ในระดับสูง

งานวิจัยเกี่ยวกับการฝึกอบรมและการเสริมสร้างสมรรถนะ ได้แก่

เริงลักษณ์ โรจนพันธ์ (2539) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

ยุทธศาสตร์การสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมยุทธศาสตร์การสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับยุทธศาสตร์การสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน ตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมกับชุมชน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ จำนวน 18 คน การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ใช้ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานการเปรียบเทียบความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับยุทธศาสตร์การสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนก่อนและหลังการทดลอง และเจตคติต่อการมีส่วนร่วมกับชุมชน ก่อนและหลังการทดลองใช้ $t - test$

ผลการวิจัย พบว่า องค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรม ประกอบด้วย หลักการและเหตุผลของหลักสูตรฝึกอบรม วัตถุประสงค์ของหลักสูตรฝึกอบรม โครงสร้างของหลักสูตรฝึกอบรมกิจกรรมการฝึกอบรม สื่อการฝึกอบรม การวัดและประเมินผลการฝึกอบรม หลักสูตรนี้มี 7 หน่วยในแต่ละหน่วยประกอบด้วย คำอธิบายหน่วยการเรียนรู้ วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาการฝึกอบรม กิจกรรมการฝึกอบรม สื่อการฝึกอบรมการวัดและประเมินผลการฝึกอบรม ผลจากการประเมินโครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรมโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน พบว่า ค่าเฉลี่ยของความเหมาะสมอยู่ระหว่าง 3.89 - 4.56 มีระดับมากถึงมากที่สุด และค่าดัชนีความสอดคล้องขององค์ประกอบ โครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรมมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 0.89 - 1.00 ซึ่งมีความสอดคล้องกัน

ทุกองค์ประกอบสำหรับการตรวจสอบประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมเป็นการนำหลักสูตรฝึกอบรมไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ ฯ จำนวน 18 คน รูปแบบการทดลองเป็นแบบ One - Group Pretest-Posttest Design มีการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง ด้วยแบบทดสอบ และแบบวัดเจตคติ ผลการทดลอง ผลการทดลอง พบว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจ หลังการทดลองมากกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และมีเจตคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมกับชุมชน หลังการทดลองมากกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

สุภารัตน์ ครุฑทะ (2550) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะที่พึงประสงค์ของหัวหน้าพยาบาลในระบบบริการสุขภาพในอนาคต การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสมรรถนะที่พึงประสงค์ของผู้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าพยาบาลในระบบบริการสุขภาพในอนาคต 2) เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมหัวหน้าพยาบาลเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะที่พึงประสงค์ของผู้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าพยาบาลในระบบบริการสุขภาพในอนาคต 3) เพื่อประเมินหลักสูตรฝึกอบรมหัวหน้าพยาบาล เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะที่พึงประสงค์ของผู้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าพยาบาลในระบบบริการสุขภาพในอนาคต มีขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน คือ การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การพัฒนาหลักสูตรจำลอง การทดลองใช้หลักสูตร และการประเมินและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะที่พึงประสงค์สำหรับผู้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าพยาบาลในระบบบริการสุขภาพในอนาคตด้านความรู้ เจตคติ และความสามารถหลังการทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ประเมินคะแนนค่าเฉลี่ยระดับความเหมาะสมของการใช้หลักสูตร ตามความคิดเห็นผู้เข้ารับการฝึกอบรม ผู้ช่วยวิจัย และวิทยากร โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด พบว่า ด้านเนื้อหาarayวิชา ด้านกิจกรรมการเรียนการอบรม และด้านสื่อประกอบการอบรมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านการวัด และประเมินผล และด้านอื่น ๆ (ระยะเวลา วิทยากร และสถานที่) มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ด้านผลผลิตพิจารณาจาก 1) ประเมินผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีสมรรถนะที่พึงประสงค์ของผู้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าพยาบาลในระบบบริการสุขภาพในอนาคต พิจารณาจากค่าเฉลี่ยคะแนนทั้งด้านความรู้ เจตคติ และความสามารถหลังการทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ประสิทธิภาพของหลักสูตร พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนด้านเจตคติและความสามารถของสมรรถนะที่พึงประสงค์สำหรับผู้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าพยาบาลในระบบบริการสุขภาพในอนาคต อยู่ในระดับมากที่สุดและมากตามลำดับ สูงกว่าเกณฑ์ (4.56, 3.97) และคะแนนค่าเฉลี่ยระดับความเหมาะสมของการใช้หลักสูตรอยู่ในระดับมากที่สุด

กนกกร ปราชญ์นคร (2550) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะข้าราชการประจำศูนย์การต่อสู้เอาชนะยาเสพติดจังหวัด มีความมุ่งหมายเพื่อสร้างหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะข้าราชการประจำศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดจังหวัด และเพื่อประเมินหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะข้าราชการประจำศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดจังหวัด ซึ่งมีขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร 5 ขั้นตอน คือ คือศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พัฒนาหลักสูตร ประเมินผลหลักสูตรทดลองใช้ การติดตามผล สรุปและประชุมกลุ่มย่อย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ข้าราชการที่ปฏิบัติหน้าที่ประจำศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เอาชนะยาเสพติดจังหวัด โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากข้าราชการที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ประจำศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เอาชนะยาเสพติดจังหวัดภาคกลาง จำนวน 10 จังหวัดจังหวัดละ 2 คน ได้แก่จังหวัดชลบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สุพรรณบุรี สมุทรสาคร อ่างทอง นครสวรรค์ นนทบุรี ปทุมธานี นครปฐม ลพบุรีรวมเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ หลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะข้าราชการประจำศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดจังหวัด 10 รายวิชา ได้แก่ 1) กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด 2) แนวคิดทางยุทธศาสตร์การเอาชนะยาเสพติด 3) การบริหารการมีส่วนร่วมและการสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในระดับพื้นที่ 4) ระเบียบ กฎหมาย และคำสั่งที่เกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด 5) การจัดทำแผนปฏิบัติการการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติด และงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานเพื่อการเอาชนะยาเสพติด 6) ยุทธวิธีการพัฒนาสัมพันธ์เข้าถึงใจประชาชนเพื่อการเอาชนะยาเสพติดและเสริมสร้างความมั่นคงของชาติ 7) การประสานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดเชิงธรรมชาติและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 8) การใช้คอมพิวเตอร์ในงานฐานข้อมูลสารสนเทศเพื่อการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด 9) แนวทางการป้องกันและบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดอย่างครบวงจร 10) ปฏิบัติการจัดวิทยามวลชนการประชาสัมพันธ์ และการสืบสวนหาข่าว เบาะแสเกี่ยวกับยาเสพติด และมีการทดสอบความรู้ความเข้าใจก่อนและหลังการฝึกอบรม สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน $t - test$

ผลการวิจัยพบว่า

1. หลักสูตรมีความเหมาะสมในการนำไปใช้อยู่ในระดับมาก
2. ประสิทธิภาพของหลักสูตรตามเกณฑ์แสดงความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการฝึกอบรมและผลการทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจ 80/ 80 (E1/ E2) พบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นทุกหัวข้อวิชามีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด

3. ผลการเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจในและทักษะของผู้เข้ารับการทดลองภายหลังทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนทดลองใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.5

4. ผลการประเมินความเหมาะสมของการใช้หลักสูตรจากผู้เชี่ยวชาญพบว่าในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

การติดตามประเมินผล ได้ดำเนินการเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การติดตามประเมินผลหลังการฝึกอบรมไปแล้ว 1 เดือนว่าผู้รับการฝึกอบรมมีสมรรถนะในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับใดโดยใช้รูปแบบการประเมินผล 360 องศา กล่าวคือ ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมประเมินตนเองผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และประชาชน ผลการประเมินในภาพรวมทุกมิติมีสมรรถนะในการปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับมาก (คะแนนเฉลี่ย 3.22 - 4.67) มีสมรรถนะด้านยุทธวิธีการเข้าถึงประชาชนอยู่ในระดับมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 3.55 - 4.67) รองลงสมรรถนะด้านคุณธรรมและจริยธรรม (คะแนนเฉลี่ย 4.12 - 4.47) ทั้งนี้ บุคคลทั้ง 4 กลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่าข้าราชการที่ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะข้าราชการประจำศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เอาชนะยาเสพติด มีความสามารถเชิงสมรรถนะ ในการปฏิบัติหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้นในระดับมาก

2. นำผลการประเมิน 360 องศา สัมมนาในกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อระดมความคิดเห็นในการปรับปรุงหลักสูตรในรายวิชาต่าง ๆ ให้ทันสมัย กระชับ เพื่อการนำไปใช้ได้เหมาะสมกับนโยบาย สถานการณ์ สภาพพื้นที่ รวมทั้งด้านการคัดสรรวิทยากรจากภูมิปัญญา และผู้ทรงคุณวุฒิอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยในภูมิภาค ต่าง ๆ

สุเมธ งามกนก (2549) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องหลักสูตรฝึกอบรมเพิ่มอำนาจในการทำงาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน กระทรวงศึกษาธิการ การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างหลักสูตร และหาประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมเพิ่มอำนาจในการทำงานเพื่อพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนกระทรวงศึกษาธิการ การสร้างหลักสูตรฝึกอบรมดำเนินการตามรูปแบบการวิจัยและพัฒนา มี 4 ขั้นตอน คือ

ตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เป็นการศึกษาและวิเคราะห์หลักการเพิ่มอำนาจในการทำงาน วิธีการในการฝึกอบรม สมรรถนะที่สำคัญของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน การสร้างหลักสูตรและการสอน โดยเริ่มจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ กำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

ตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม ดำเนินการสร้างหลักสูตรฝึกอบรม ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล จุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล แล้วนำแบบประเมิน โครงร่างหลักสูตรฝึกอบรมไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คนพิจารณาความ

เหมาะสมและสอดคล้องของโครงร่างหลักสูตรฝึกอบรม จากนั้นนำมาวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีความสอดคล้องของโครงร่างหลักสูตรฝึกอบรม และนำเสนอแนะมาปรับปรุงโครงร่างให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น พร้อมกันนำข้อมูลมาสร้างเป็นคู่มือประกอบการฝึกอบรม

ตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรเพื่อหาประสิทธิภาพ เป็นการนำหลักสูตรฝึกอบรมไปทดลองใช้กับเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 39 คน โดยใช้แบบแผนการทดลองแบบ One Group Pretest - Posttest Design มีการทดสอบก่อนและหลังการทดลองด้วยแบบทดสอบความรู้ แบบประเมินผลการปฏิบัติงานก่อนและหลังการทดลอง และการประเมินผลความพึงพอใจหลังการทดลอง ผลการทดลองปรากฏว่า คะแนนเฉลี่ยจากการประเมินสมรรถนะด้านความรู้ ด้านทักษะในการปฏิบัติงาน และด้านบุคลิกลักษณะในการปฏิบัติงาน ในการฝึกอบรมเพิ่มอำนาจในการทำงานเพื่อพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน กระทรวงศึกษาธิการ หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาร้อยละของผลต่างของคะแนนการประเมินสมรรถนะด้านความรู้ ด้านทักษะในการปฏิบัติงาน และด้านบุคลิกลักษณะในการปฏิบัติงาน พบว่า คะแนนหลังการทดลองมากกว่าคะแนนก่อนการทดลอง ร้อยละ 21.46, 5.57 และ 5.00 ตามลำดับ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้แสดงว่าหลักสูตรฝึกอบรมสามารถพัฒนาสมรรถนะด้านความรู้ ด้านทักษะในการปฏิบัติงานและด้านบุคลิกลักษณะในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนได้จริง

ตอนที่ 4 การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรฝึกอบรม เป็นการประเมินการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมเมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรม โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรมประเมินความพึงพอใจในด้านเนื้อหาวิชา วิทยาการแต่ละหัวข้อ การมีส่วนร่วมของ ผู้เข้ารับการอบรม เอกสารและสื่อประกอบการฝึกอบรม สถานที่ฝึกอบรม ระยะเวลาในการฝึกอบรม ประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกอบรม การเข้าถึงข้อมูล การมีส่วนร่วมในการทำงาน การมีอิสระในการทำงาน และการได้รับการเสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงาน ซึ่งพบว่า ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก โดยมีข้อเสนอแนะให้มีการแลกเปลี่ยนความเห็นหัวข้อ ควรมีการสรุปประเด็นของเอกสารฝึกอบรม เพื่อที่จะให้การเพิ่มอำนาจในการทำงานเพื่อพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

สมจิต สวชนไพบูลย์ (2545) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาอาจารย์ตามรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะทางวิชาชีพครูและการวิจัย หรือรูปแบบ พสว. นี้ มีขั้นตอนการจัดกิจกรรมหลัก ๆ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นการส่งเสริมความรู้ ได้แก่ การจัดการที่เอื้ออำนวยให้มีการศึกษาค้นคว้า ทบทวน สืบค้นความรู้เกี่ยวกับความรู้ทั่วไป ความรู้ทางวิชาชีพครู เช่น พระราชบัญญัติการศึกษา

แห่งชาติ พ.ศ. 2542 หลักสูตรการสอน การจัดการเรียนการสอนจิตวิทยาทางการศึกษา การใช้แหล่งการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล การวิจัยเพื่อการพัฒนาวิชาชีพครู การพัฒนาผู้เรียนที่มีความสามารถแตกต่างกัน รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ

2. ขั้นการส่งเสริมการสอนค่านิยมคุณธรรม ได้แก่ การจัดการที่เอื้ออำนวยให้ได้คิดวิเคราะห์ และพัฒนาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การเสริมสร้างความเป็นกัลยาณมิตรระหว่างคณาจารย์และผู้เรียน (นิสิต/ นักศึกษา/ ผู้เข้ารับการฝึกอบรม) เป็นแบบอย่างในความเป็นครู มีคุณธรรม จริยธรรม ทั้งด้านการปฏิบัติการสอนแก่นิสิต/นักศึกษาและการฝึกอบรมครูผู้สอนของสถานศึกษาต่าง ๆ ด้วยความมุ่งมั่นในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

3. ขั้นการส่งเสริมการทำ วิจัยและพัฒนา ได้แก่ การจัดการที่เอื้ออำนวยและสนับสนุนแผนการวิจัยและพัฒนาสู่การปฏิบัติจริง เอื้ออำนวยให้มีการคิดวิเคราะห์ผลของการสอน การสืบค้นองค์ความรู้ใหม่ ๆ และการทำ วิจัยและพัฒนาวิชาชีพครู ทั้งแบบเป็นรายบุคคลและเป็นทีม การเน้นให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การชื่นชมและเห็นคุณค่าของการพัฒนาการปฏิบัติงานตามภารกิจทั้งด้านการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมที่ใช้งานวิจัยเป็นฐาน

อจริยา วัชรวิวัฒน์ (2544) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะทางการวิจัย สำหรับนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสมรรถนะทางการวิจัยที่จำเป็นสำหรับบัณฑิตทางพยาบาลศาสตร์ 2) เพื่อวิเคราะห์หลักสูตรรายวิชาการวิจัยทางการพยาบาล ของวิทยาลัยพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข และ3) เพื่อสร้างหลักสูตรรายวิชาการวิจัยทางการพยาบาล สำหรับนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ ของวิทยาลัยพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งมีขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน คือ การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ การสร้างหลักสูตร การทดลองใช้หลักสูตร และการประเมินและปรับปรุงหลักสูตร พบว่า กระบวนการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรครั้งนี้ ทำให้ได้หลักสูตรรายวิชาการวิจัยทางการพยาบาลที่เน้นเสริมสร้างสมรรถนะทางการวิจัยสำหรับนักศึกษาพยาบาลโดยใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบเน้นการวิจัย มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้และมีประสบการณ์ตรงในการทำวิจัยการปฏิบัติการพยาบาล ทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาสมรรถนะทางการวิจัยทั้งด้านความรู้ความเข้าใจ เจตคติ และการปฏิบัติการวิจัย